

Løgtingsins umboðsmaður

Ársfrágreiðingin 2015

LØGTINGISINS
UMBOÐSMAÐUR

Ársfrágreiðingin 2015

Tórshavn, juni 2016

Løgtingsins umboðsmaður
Ársfrágreiðingin 2015
© 2016 Løgtingsins umboðsmaður
Umbróting, prent og innbinding: Føroyaprent

ISBN 978-99918-854-4-5

NORÐURLENDSKT UMHVØRVISMERKI
Svanamerktur prentlutur 541 705

Innihaldsyvirlit

I.	Um embætið.....	8
II.	Gongdin í 2015.....	10
III.	Hagtöl	12
IV.	Samandráttir – álit og frágreiðingar	24
V.	Grein: Val av umboðsmanni	30
VI.	Grein: At skriva ella ikki.....	36
VII.	Grein: Samskifti á Facebook	40
VIII.	Grein: Hvat ger Løgtingsins umboðsmaður	45
IX.	Skjøl.....	51
	1. Løgtingslóg um Løgtingsins umboðsmann ...	51
	2. Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann ..	55
	3. Barnarættindasáttmálin hjá ST.....	59

Til Løgtingið

Vísandi til § 11, stk. 1 í løgtingslóg nr. 60 frá 10. mai 2000 um Løgtingsins umboðsmann lati eg av hondum hesa frágreiðing um virksemi mítt í 2015. Ársfrágreiðingin skal sambært nevndu grein verða almannakunngjørd áðrenn 1. juli 2016.

Frágreiðingin er býtt upp soleiðis:

- I. Um embætið
- II. Gongdin í 2015
- III. Hagtøl
- IV. Samandráttir – álit og frágreiðingar
- V. Grein: Val av umboðsmanni
- VI. Grein: At skriva ella ikki
- VII. Grein: Samskipti á Facebook
- VIII. Grein: Hvat ger Løgtingsins umboðsmaður
- IX. Skjøl
 1. Løgtingslóg um Løgtingsins umboðsmann
 2. Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann
 3. Barnarættindasáttmálin hjá ST

Tórshavn, juni 2016

Sólja í Ólavsstovu

I. Um embætið

Sambært § 1 í lögtingslóg nr. 60 frá 10. maí 2000 um Lögtingsins umboðsmann velur Lögtingið fyrri eitt 5 – ára skeið ein uttantsmann at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins. Tann 2. desember 2015 legði lögtingsformaðurin uppskot fyrri Lögtingið at velja meg aftur sum umboðsmann fyrri eitt 5 ára skeið frá 2016 til 2021. Eg tók við embætinum á fyrsta sinni tann 1. januar 2006. Umfram t meg sjálva er embætið mannað við lögfrøðiligu medarbeiðarunum mínum, Jóhannu Arge, Elinborg Apól, Gurið Joensen, sum avloysti Birtu Biskopstø og Jette Eirikstoft, skrivstovuleiðara.

Við lögtingslóg kunnu verða gjørdar almennar reglur fyrri virkseml umboðsmansins, sum annars í sínum starvi er óheftur av Lögtinginum (§ 3).

Virkseml umboðsmansins fevnir um alla fyrisiting heimastýrisins, t.e. bæði landsins og ta kommunalu (§ 4, stk. 1). Eisini feløg, stovnar, felagsskapir v.m., ið verða roknað við til almennu fyrisitingina sambært fyrisitingarlógini, eru fevndir av virkseml umboðsmansins (§ 4, stk. 2). Harumfram eru interkommunalir felagsskapir lagdir undir virkseml umboðsmansins (§ 4, stk. 4). Harafturímóti fevnir virkseml hansara ikki um ríkismyndugleikar, Lögtingið og stovnar undir Lögtinginum (§ 4, stk. 5).

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at tær umsitingareindir, sum eru fevndar av virkseml hansara, ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órátt móti borgaranum (§ 5). Ein og hvør kann senda umboðsmanninum klagu um tær í § 4 nevndu umsitingareindir, sum eru fevndar av virkseml hansara (§ 6, stk. 1). Klagarin skal navngeva seg í klaguni, og skal hon vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað (§ 6, stk. 2). Er talan um avgerðir, sum kunnu leggjast fyrri hægri umsitingarmyndugleika, skal hesin móguleiki vera royndur fyrst, áðrenn klagað verður til umboðsmannin (§ 6, stk. 3). Eru hesar treytir loknar, tekur umboðsmaðurin støðu til, um grundarlag er fyrri víðari kanningum

í tí máli, ið klagað verður um (§ 6, stk. 4). Umboðsmaðurin kann av sínum eintingum taka eitt mál til viðgerðar og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi (§ 6, stk. 5). Tær í § 4 nevndu umsitingar hava skyldu at geva umboðsmanninum tær upplýsingar og at leggja fram øll tey skjøl, sum hesin embætisins vegna krevur at fáa fyrilagt. Umboðsmaðurin hevur rætt til at vitja øll tey støð, ið kannað verða, og hann hevur fría atgongd til at gera kanningar í øllum neyðugum hølum. Hann kann eisini stevna fólki í rættin at vitna um viðurskifti, ið eru avgerandi í kanningararbeiðinum (§ 8).

Tá umboðsmaðurin er liðugur við sínar kanningar, ger hann sína niðurstøðu, og metir hann, at álvarsligt mistak ella vansketni er framt, skal hann boða formansskapi Løgtingsins, løgmanni og viðkomandi landsstýrismanni og/ella kommunustýri frá hesum. Hann hevur rætt til alment at finnast at, koma við tilmælum og á annan hátt gera vart við meting sína av einum máli, hann hevur kannað. Hann kann eisini mæla viðkomandi myndugleikum til, at fríur rættargangur verður givin (§ 10). Rakar umboðsmaðurin við lýti í galdandi lógum, fyriskipanum ella umsitingarligum avgerðum, skal hann boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum, og er talan um kommunal ella interkommunal viðurskifti, skal hann eisini boða viðkomandi kommunustýri frá (§ 12).

Ein samandráttur av niðurstøðunum hjá umboðsmanninum eru tiknar við í ársfrágreiðingina. Álitini eru at finna í síni fullu longd á heimasíðu umboðsmansins www.lum.fo.

Lógin og ein vegleiðing um, hvussu ein kann klaga til Løgtingsins umboðsmann, eru at finna í ársfrágreiðingini. Harumframt er kunngerð um ST-samtykt um rættindi barnsins endurgivin í ársfrágreiðingini.

Adressan hjá umboðsmanninum er:
Løgtingsins umboðsmaður
undir Bryggjubakka 11
Postsmoga 2008, FO-110 Tórshavn
teldupostadressa: lum@lum.fo
Heimasíða: www.lum.fo

II. Gongdin í 2015

Í 2015 fekk umboðsmaðurin 80 klagur. Av hesum klagunum vórðu 70 endaliga avgreiddar innan 31. desember 2015. Harumframt vóru 14 klagur avgreiddar, sum vóru innkomnar (men ikki avgreiddar) frá undanfarnu árum. Umframt tær ítøkiligu klagur, sum umboðsmaðurin fekk í 2015, tók umboðsmaðurin 8 mál upp av egnum ávum. Av hesum slagi av málum vóru 2 endaliga avgreidd við árslok 2015, harumframt vórðu 2 mál avgreidd frá undanfarnu árum.

Talið av klagum er ájavnt talinum á klagunum í 2014. Av klagunum, sum eru avgreiddar í 2015, vórðu 71 avvistar. Hetta tal kann tykjast høgt, men hetta merkir ikki, at umboðsmaðurin ikki hevur kannað hesi mál. Í nøkrum av teimum avvistu málunum hevur myndugleikin boðað frá, at kanningin hjá umboðsmanninum hevur havt við sær, at málið verður tikið upp til nýggja viðgerð. Í øðrum málum vísir kanningin, at umboðsmaðurin ikki metir seg kunna hjálpa klagaranum.

----- o O o-----

Tann 15. oktober skipaði Norska Barnaumboðið fyri einum skeiði fyri lögfrøðingunum á stovninum um barnarættindasáttmálan hjá ST og um arbeiðsháttin hjá norska barnaumboðnum.

Tann 5. oktober helt umboðsmaðurin ein fyrilestur á Ráðstevnu í Norðurlandahúsinum um barnarættindi, sum Nordisk Forening mod Børnemishandling og Omsorgssvigt (NFBO) skipaði fyri. Heitið á ráðstevnuni var: „Barnarættindi & umsorganartrot møguleikar og avbjóðingar“.

Tann 20. november luttók umboðsmaðurin á einum tiltaki, sum Barnabati skipaði fyri á Reinsarínum í Havn í sambandi við 26-ára føðingardegnum hjá Barnarættindasáttmálanum.

Umboðsmenninir í Noregi, Danmark, Íslandi, Grønlandi og Føroyum koma regluliga saman til fundar eina ella tvær ferðir um árið, har evni av felags áhuga koma til viðgerðar. Í døgnum 19. til 22. august 2015 varð fundur hildin í Íslandi, og í døgnum 7. til 8. desember 2015 varð fundur hildin í Keypmannahavn.

III. Hagtøl

Klagur innkomnar í 2015 býttar á myndugleikar

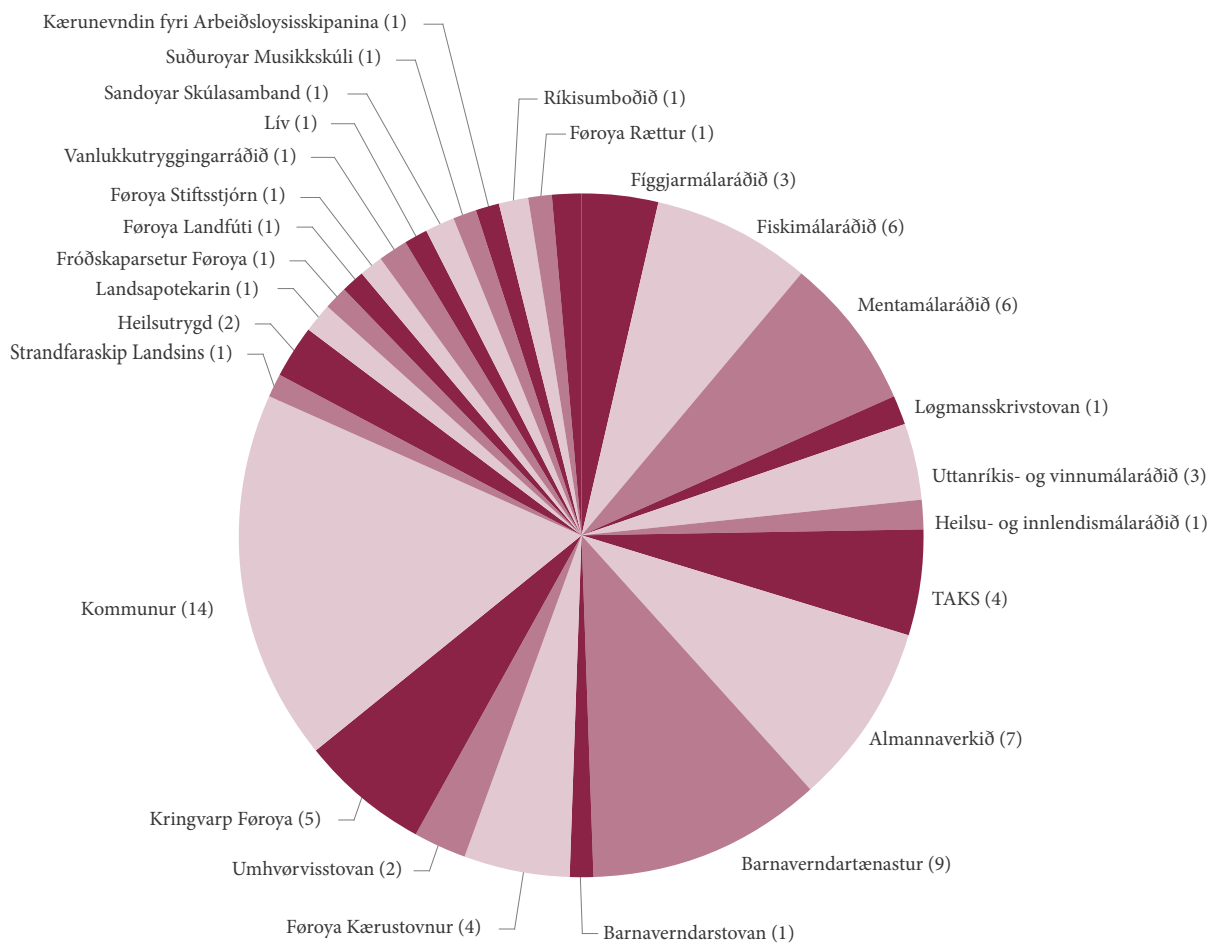
Í 2015 komu inn 80 klagur

Hesar klagurnar vóru býttar soleiðis millum ymsu myndugleikarnar:

Talva 1

<i>Myndugleiki:</i>	<i>Klagur:</i>
Fíggjarmálaráðið	3
Fiskimálaráðið	6
Mentamálaráðið	6
Løgmansskrivstovan	1
Uttanríkis- og vinnumálaráðið	3
Heilsu- og innlendismálaráðið	1
TAKS	4
Almannaverkið	7
Barnaverndartænastur	9
Barnaverndarstovan	1
Føroya Kærustovnur	4
Umhvørvisstovan	2
Kringvarp Føroya	5
Kommunur	14
Strandfaraskip Landsins	1
Heilsutrygd	2
Landsapotekarin	1
Fróðskaparsetur Føroya	1
Føroya Landfúti	1
Føroya Stiftsstjórn	1
Vanlukkutryggingarráðið	1
Lív	1
Sandoyar Skúlasamband	1
Suðuroyar Musikkskúli	1
Kærunevndin fyri Arbeidsloysisskipanina	1
Ríkisumboðið	1
Føroya Rættur	1
Tilsamans	80

Klagur innkomnar í 2015 býttar á myndugleikar (talva 1)

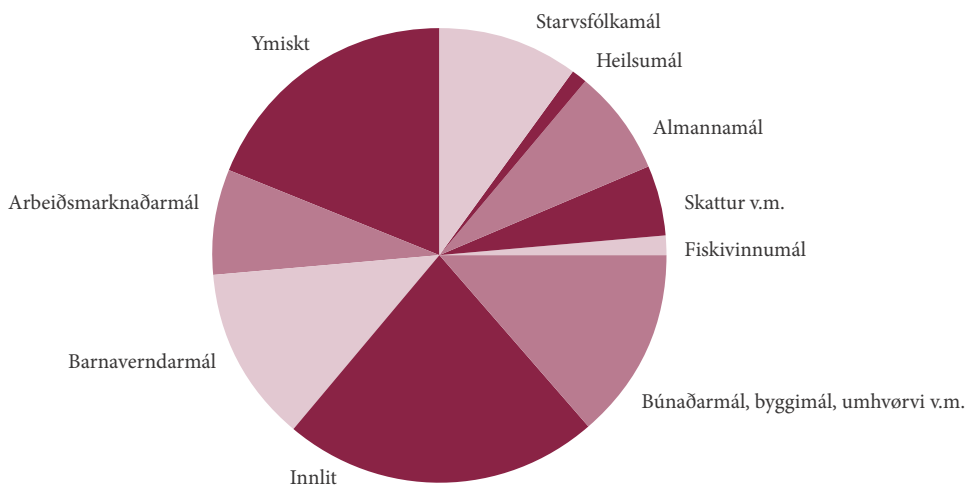

Innkomnar klagur í 2015 býttar á málsøki og klaguinnihald

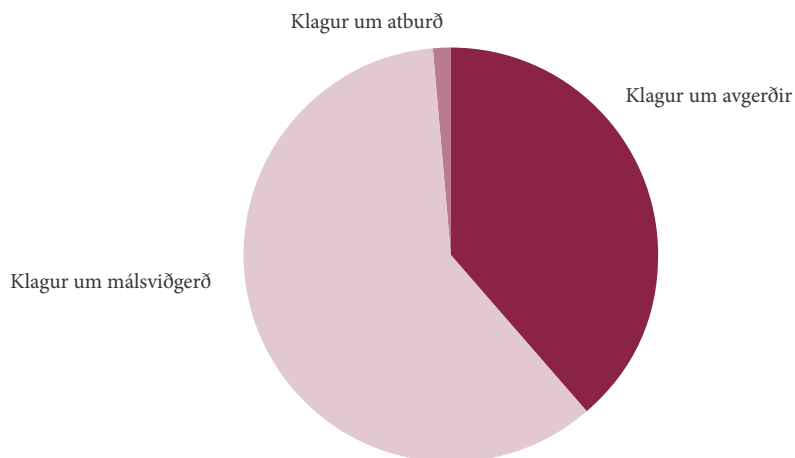
Talva 2

<i>Málsøki:</i>	<i>Tal av klagum</i>	<i>Klagur um avgerðir</i>	<i>Klagur um málsviðgerð</i>	<i>Klagur um atburð o.a.</i>
Starvsfólkamál	8	5	3	
Heilsuverkið	1		1	
Almannamál	6	3	3	
Skattur v.m.	4	4		
Fiskivinnumál	1		1	
Búnaðarmál, byggimál, umhvørvi v.m.	11	3	8	
Innlit	18	8	10	
Barnaverndarmál	10	1	9	
Arbeiðsmarknaðarmál	6	3	3	
Ymiskt	15	4	10	1
Tilsamans	80	31	48	1

Klagur innkomnar í 2015 býttar á málsøki (talva 2)

Klagur innkomnar í 2015 býttar eftir klaguinnihaldi (talva 2)

Klagur endaliga avgreiddar í 2015

Av teimum 80 klagunum, sum komu inn í 2015, vóru 70 endaliga avgreiddar innan 31. desember 2015. Harumframt vóru avgreiddar 14 klagur frá undanfarnu árum.

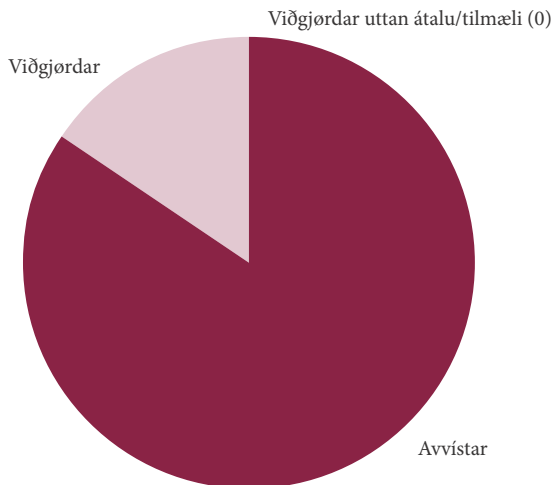
Úrslitið av viðgerðini var hetta (býtt upp eftir myndugleika):

Talva 3

<i>Myndugleiki:</i>	<i>Klagur</i>	<i>Avvístar</i>	<i>Viðgjørdar</i>	<i>Viðgjørdar uttan áttalu/ tilmæli</i>
Fíggjarmálaráðið	2	2		
Fiskimálaráðið	4	3	1	
Mentamálaráðið	8	7	1	
Heilsu- og innlendismálaráðið	1	1		
Uttanríkis- og vinnumálaráðið	2	1	1	
TAKS	4	4		
Landssjúkrahúsið	1		1	
Almannaverkið	10	9	1	
Barnaverndartænastur	9	6	3	
Barnaverndarstovan	1		1	

Føroya Kærustovnur	4	4	
Umhvørvisstovan	2	2	
Kringvarp Føroya	5	4	1
Fróðskaparsetur Føroya	1	1	
Føroya Stiftsstjórn	1	1	
Kommunur	17	16	1
Strandfaraskip landsins	1	1	
Vanlukkutryggingarráðið	1	1	
Lív	1	1	
Heilsutrygd	2	2	
Sandoyar skúlasamband	1	1	
ALS	1		1
Kærunevndin hjá arbeiðsloysisskipanini	1		1
Ríkisumboðið	1	1	
Føroya Landfúti	1	1	
Landsapotekarin	1	1	
Føroya Rættur	1	1	
Tilsamans	84	71	13

Klagur endaliga avgreiddar í 2015 (talva 3)

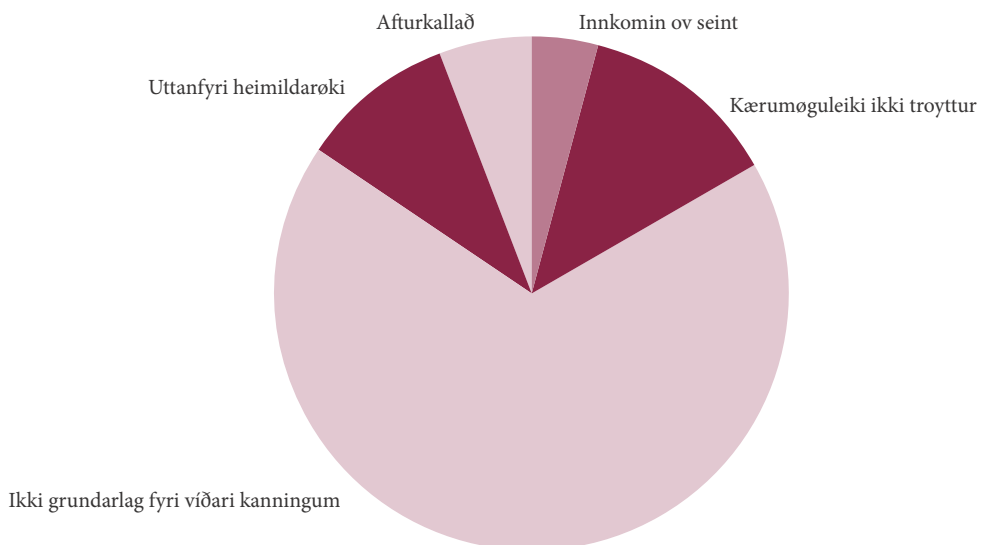
Klagur avvístar í 2015

Í 2015 vóru 71 klagur avvístar av ymiskum orsökum, harav 9 klagur frá undanfarnu árum. Býtið teirra millum sæst niðanfyri:

Talva 4

<i>Avvísingarorsøk:</i>	<i>Klagur</i>
Innkomin ov seint	3
Kærumøguleiki ikki troyttur	9
Ikki grundarlag fyri víðari kanningum	48
Uttanfyri heimildarøki	7
Afturkallað	4
Tilsamans	71

Klagur avvístar í 2015 býttar eftir avvísingarorsøk (talva 4)

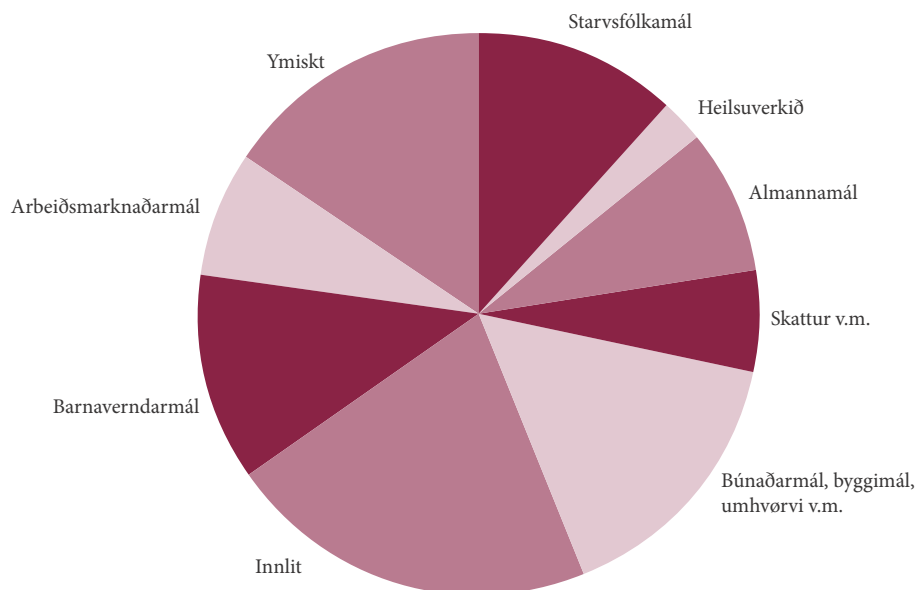
Viðgjörðar klagur í 2015 býttar á málsøki

Tey málini, sum vóru endaliga viðgjørd í 2015, kunnu bítast upp eftir málsøki á henda hátt:

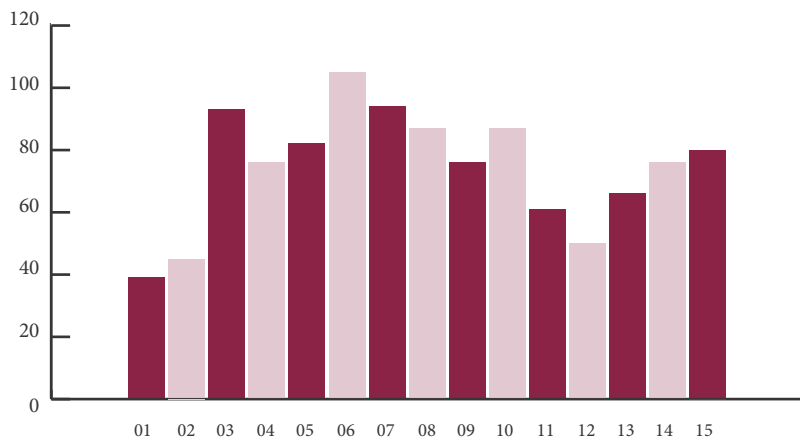
Talva 5

<i>Málsøki</i>	<i>Klagur</i>
Starvsfólkamál	10
Heilsuverkið	2
Almannamál	7
Skattur v.m.	5
Búnaðarmál, byggimál, umhvørvi v.m.	13
Innlit	18
Barnaverndarmál	10
Arbeiðsmarknaðarmál	6
Ymiskt	13
Tilsamans	84

Klagur viðgjørdar í 2015 býttar á málsøki (talva 5)

Innkomnar klagur 2001-2015

Mál tikin upp av eignum ávum – eftirlitsvitjanir og kanningar

Av teimum 8 málum, sum umboðsmaðurin sjálvur tók upp í 2015

vóru 2 endaliga avgreidd innan 31. desember 2015.

Harumframt vóru avgreidd 2 mál frá undanfarnu árum.

Talva 6

Málini vóru býtt soleiðis millum ymisku myndugleikarnar:

Øll aðalráðini	1
Kærunevndin í almanna- og heilsumálum	1
Útlendskur myndugleiki	1
Vinnumálaráðið	1
Í alt	4

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av viðgjørdum klagum

Í teimum 13 endaliga viðgjørdum klagunum í 2015, har álit varð skrivað, hevur miðalviðgerðartíðin verið hendan:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

Talva 7

Viðgerðartíð í miðal:

Aftan á partshoyring	6 mðr. 27 dagar
Samlað	9 mðr. 0 dagar

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av avvístum klagum

Í teimum 71 avvístu klagunum hevur miðalviðgerðartíðin verið hendan:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

Talva 8

Viðgerðartíð í miðal:

Aftan á partshoyring	17 dagar
Samlað	2 mðr. 0 dagar

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av bæði viðgjørdum og avvístum klagum

Fyri allar klagurnar, tvs. bæði avvístar og endaliga viðgjørdar klagur, hevur málsviðgerðartíðin í miðal verið hendan:

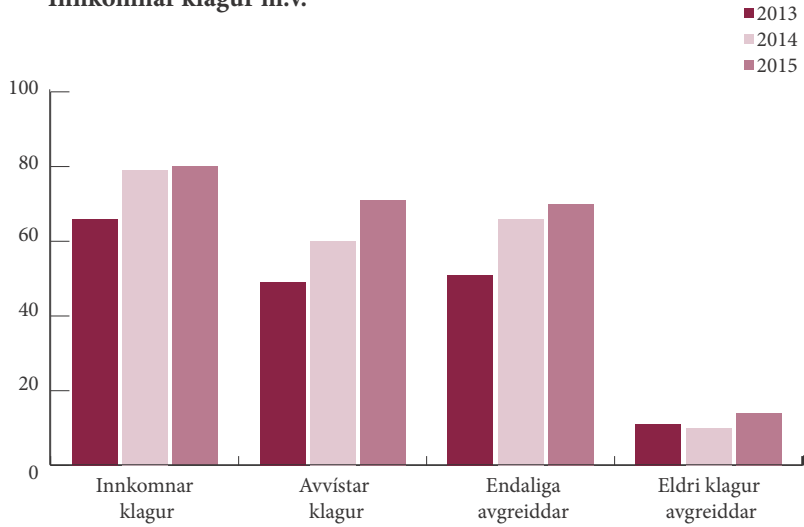
(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

Talva 9

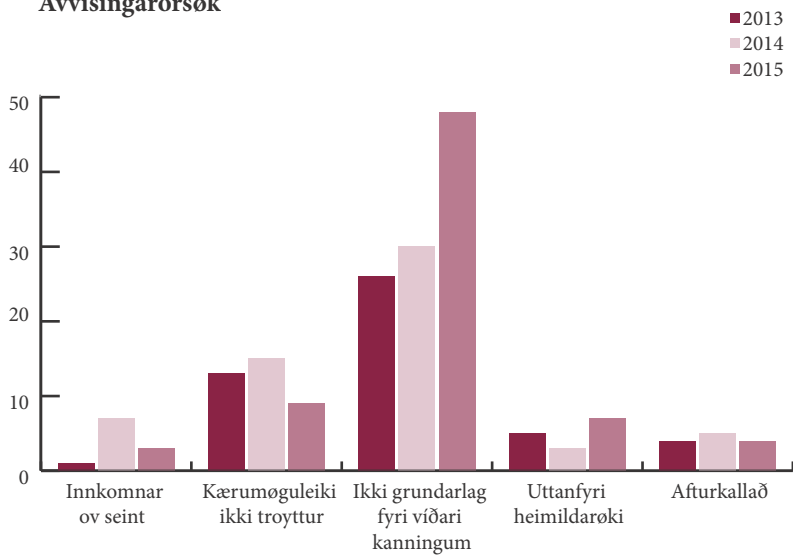
	Viðgerðartíð aftan á partshoyring	Viðgerðartíð tilsamans
Klagur		
Málsviðgerðartíð í miðal:	1 mðr. 16 dagar	3 mðr 1 dag

Sammetingar 2013, 2014 og 2015

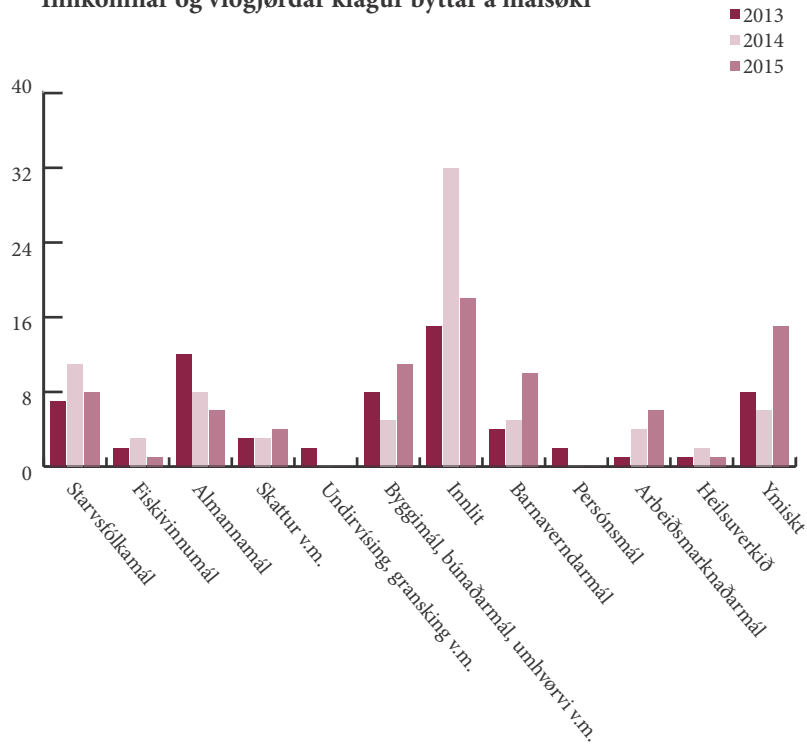
Innkomnar klagur m.v.

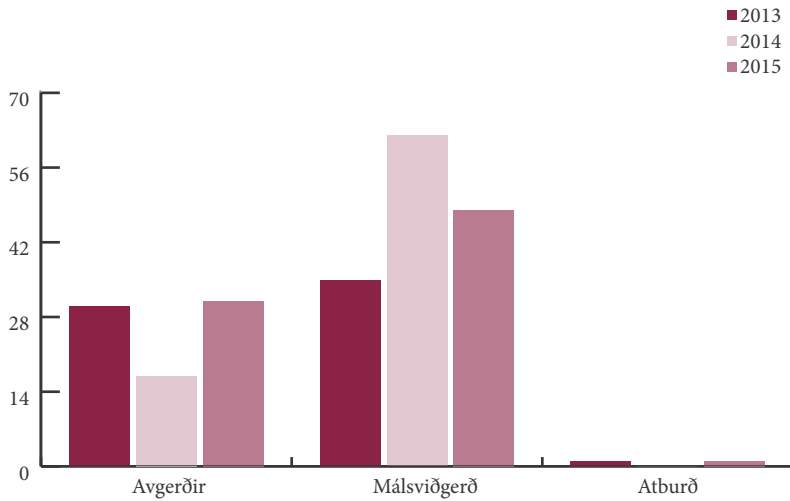
Avvísingarorsök

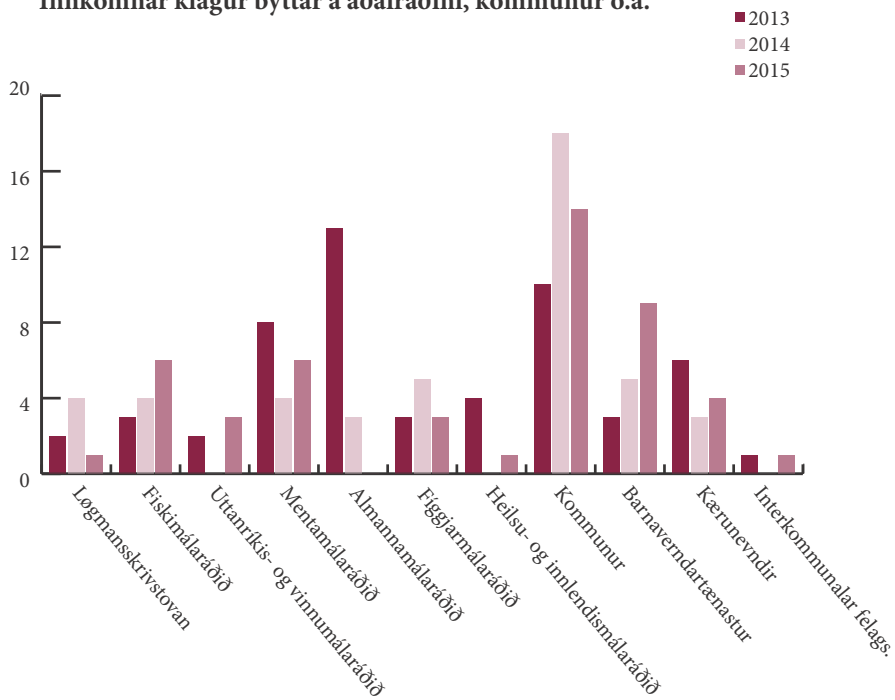
Innkomnar og viðgjörðar klagur býttar á málsöki

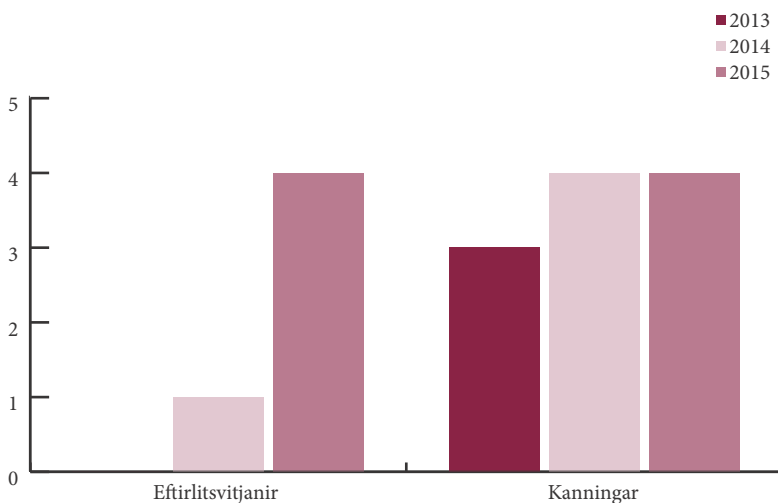
Klagur um avgerðir, málsviðgerð og atburð

Innkomnar klagur býttar á áðalráðini, kommunur o.a.

Mál tikin upp av egnum ávum - eftirlitsvitjanir og kanningar

IV. Samandráttir – álit og frágreiðingar

Álit

Skriv viðvíkjandi klagu um eina barnaverndartænastru

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um viðgerðina hjá barnaverndartænastruni í A av einum barnaverndarmáli. Klaguð var um, at barnaverndartænastran í A ikki sendi barnaverndarmálið til barnaverndartænastruna í B, tá familjan flutti til B kommunu, og seinni bara sendi ein part av málinum. Tískil gekk long tíð, áðrenn familjan fekk hjálp frá barnaverndartænastruni í B. Eisini var klaguð um, at upplýsingar lógu í málinum, sum klagarin ikki var kunnaður um.

Umboðsmaðurin avvísti klaguna, tí barnaverndartænastran í A hevði rættað skeivleikan og sent barnaverndartænastruni í B allar upplýsingar í málinum. Umboðsmaðurin hevði tó nakrar viðmerkingar til handfaringina av málinum. Umboðsmaðurin vísti á, at barnaverndartænastran í A beinanvegin átti at havt kunnað barnaverndarnevndina í B og sent henni skjøluni í málinum, tá familjan flutti til B kommunu. Eisini átti barnaverndartænastran í A at tikið støðu til, um allar upplýsingarnar, sum vóru komnir inn í málinum, vóru viðkomandi fyri málið og kundu sendast barnaverndarnevndini í B. Umboðsmaðurin heitti á Barnaverndartænastruna í A um at skipa fyri mannagongdum fyri samskipti, soleiðis at upplýsingar ikki detta niðurímillum í feritíð. (LUM 15/00002)

Rætturin at kæra eina avgerð um val av fosturforeldrum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eitt mál um rættin til at kæra eina avgerð um val av fosturforeldrum. Kærunevndin í almanna- og heilsu-málum hevði í einum ítøkiligum máli víst eina kæru um val av fosturforeldrum frá sær við teirri grundgeving, at hon ikki metti seg vera rætti kærummyndugleiki. Umboðsmaðurin helt valið av fosturforeldrum vera eina sjálvstøðuga avgerð hjá Fosturforeldraskipanini, sum kundi kærast

til Kærunevndina í almanna- og heilsumálum. Umboðsmaðurin heitti tí á Kærunevndina um at taka ítøkiliga málið upp til nýggja viðgerð og lata seg frætta, hvat víðari hendir í málinum. (LUM 14/00110)

Kærunevndin í almanna- og heilsumálum tók málið upp aftur til nýggja viðgerð og gjørdi tann 15. apríl 2015 av at vísa málinum aftur til nýggja viðgerð hjá Fosturforeldraskipanini.

Skriv um vantandi innlit í einum barnaverndarmáli

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um barnaverndartænastuna í Vágum. Umboðsmaðurin avvísti ein part av klaguni, tí 1 ára freistin í § 6, stk. 2 í umboðsmanslógini var farin. Umboðsmaðurin tók tann partin av klaguni upp, sum snúði seg um innlit. Klagarin hevði biðið um innlit í málið hjá sær 11. juli 2014. Barnaverndartænastan boðaði klagara frá, at hann fór at fáa innlit í málið síðst í august 2014. Ikki fyrr enn 9. februar 2015 fekk klagarin boð um, at skjølini í málinum vóru klár at heinta. Tað gingu sostatt næstan 7 mánaðir frá tí, at klagari bað um innlit, til klagarin fekk innlit í málið. Umboðsmaðurin gav barnaverndartænastuni í Vágum eina átalu fyri viðgerðina av innlitsumbønini. (LUM 15/00045)

Skriv viðvíkjandi klagu um handfaringina av eini innlitsumbøn hjá Kringvarpi Føroya

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um handfaringina hjá Kringvarpi Føroya av einari innlitsumbøn. Umboðsmaðurin helt tað vera alt annað enn nøktandi, at tað gingu 4 mánaðir frá tí, at innlitsumbønin varð send, til hon var avgreidd. Umboðsmaðurin helt eisini, at tað var serstakliga óheppið, at innlit varð latið í eyrar upplýsingar, sum eru undantiknar rættinum til innlit. Umboðsmaðurin gav Kringvarpi Føroya eina átalu fyri handfaringina av málinum. (LUM 15/00012)

Álit viðvíkjandi klagu um sýtan av innliti í partaeigarasáttmála viðv. Smyril Line

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Vinnumálaráðið hevði sýtt Kringvarpi Føroya innlit í ein partaeigarasáttmála viðv. Smyril Line. Grundgevingin hjá Vinnumálaráðnum var, at tað hevði

stóran fíggjarligan týðning fyri íleggjararnar, at innlitsáheitanin ikki varð gingin á mæti. Umboðsmaðurin metti ikki, at Vinnumálaráðið hevði gjørt eina ítøkiliga meting av vandanum fyri fíggjarligum missi, eins og Vinnumálaráðið heldur ikki hevði viðgjørt, um innlit kundi sýstast í allar upplýsingarnar í partaeigarasáttmálanum (§ 12, stk. 1, nr. 2 og stk. 2). Umboðsmaðurin bað Vinnumálaráðið um at viðgera málið av nýggjum og lata seg frætta aftur. Vinnumálaráðið hevur boðað umboðsmanninum frá, at ráðið tekur málið upp til nýggja viðgerð. (LUM 15/00076)

Eftir at hava viðgjørt málið av nýggjum sýtti Vinnumálaráðið framhaldandi fyri at veita innlit, hesaferð við støði í § 13, stk. 1, nr. 5 í innlitslógini. Eftir at umboðsmaðurin hevði fingið nýggjar upplýsingar í málinum, boðaði umboðsmaðurin Vinnumálaráðnum frá í skrivi, dagfest 15. januar 2016, at umboðsmaðurin metti seg ikki hava grundarlag fyri at seta til síðis metingina um, at tað kundi skaða móguleikarnar (há Framtak) at gera nýggjar partaeigarasáttmálar, um hinir sáttmálapartarnir kundu vænta, at avtalurnar vórðu almennar.

Skriv um handfaringina av eini innlitsáheitan hjá Almannaverkinum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um handfaringina hjá Almannaverkinum av einari áheitan um innlit. Aftaná fleiri rykkjarar fekk klagarin knappar fimm mánaðir seinni at vita, at hann hevði partvís rætt til innlit. Klagarin fekk tó ikki umbidnu skjøluni fyrr enn umboðsmaðurin spurdi til málið. Hetta var 1 ár og 4 mánaðir eftir, at innlitsáheitanin varð send Almannaverkinum. Umboðsmaðurin gav Almannaverkinum eina átalu fyri handfaringina av málinum. (LUM 14/00033)

Skriv um handfaringina hjá ALS av eini umsókn um skeið

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um handfaringina hjá Arbeidsloysisskipanini (ALS) av eini umsókn um skeið. Kærunevndin hjá Arbeidsloysisskipanini hevði víst málið um umsókn um skeið aftur til ALS til nýggja viðgerð. Hóast klagarin fleiri ferðir heitti á ALS um at viðgera umsóknina av nýggjum, fekk hann onga nýggja avgerð, áðrenn hann knapt eitt ár seinni fór úr ALS. Umboðsmaðurin gav ALS eina átalu fyri handfaringina av málinum. (LUM 14/00010)

Klaga um munnliga avgerð at nokta umsókn um fylgjara til viðgerð uttanlands

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um munnliga avgerð hjá Landssjúkrahúsinum at nokta umsókn um fylgjara í sambandi við sjúkraviðgerð uttanlands. Hóast klagarin hevði biðið um hetta, hevði hann onga grundgeving fingið fyri avgerðini. Umboðsmaðurin helt, at Landssjúkrahúsið, sambært góðum fyrisitingarsíði, átti at havt givið umsøkjara skrivliga grundaða avgerð, tá umsóknin ikki varð gingin á mæti. Umboðsmaðurin heitti á Landssjúkrahúsið um at broyta siðvenju og geva sjúklingum, sum fáa noktað umsókn um fylgjara, skrivliga grundgeving fyri avgerðini. Harumframt helt Umboðsmaðurin tað vera sera átaluvvert, at Landssjúkrahúsið, hóast fleiri áheitanir frá Føroya Kærustovni um at grundgeva avgerðirnar, onki hevði gjørt fyri at bøta um hetta. (LUM 14/00007)

Við skrivi, dagfest 9. november 2015, boðaði Landssjúkrahúsið umboðsmanninum frá, at Landssjúkrahúsið framhaldandi fór at fráboða avgerðirnar munnliga. Skrivligar avgerðir fóru at verða veittar eftir umbøn.

Álit viðvíkjandi sýtan av innliti grundað á tíðarnýtslu at avgreiða innlitsáheitanina

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um sýtan av innliti grundað á tíðarnýtslu at avgreiða innlitsáheitanina. Umboðsmaðurin vísti á, at eingin áseting er í innlitslógini, sum loyvur myndugleikum at sýta eini innlitsáheitan við teirri grundgeving, at tað tekur ov drúgvu tíð at viðgera hana. Sambært vegleiðingini um innlitslógina kann ein myndugleiki einans nokta eini innlitsáheitan grundað á talið á skjølum, um tað snýr seg um eitt ovurhonds stórt tal av skjølum. Umboðsmaðurin helt ikki, at umleið 130 skjøl kundi sigast at vera eitt ovurhonds stórt tal av skjølum, og mælti tí Fiskimálaráðnum til at taka málið upp aftur til viðgerðar, og lata seg frætta, hvat víðari hendir í málinum. (LUM 15/00021)

Við teldubrævi 8. februar 2016 boðaði Fiskimálaráðið umboðsmanninum frá, at Fiskimálaráðið hevði tikið málið upp aftur til nýggja viðgerð og avgreitt innlitsáheitanina 11. januar 2016.

Álit viðvíkjandi klagu um setan av skrivara í Húsavíkar kommunu

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um setan av skrivara í Húsavíkar kommunu. Umboðsmaðurin gav kommununi eina átalu fyri handfaringina av málinum. Av tí at Umboðsmaðurin metti tað vera ivasamt, um heimild var fyri, at ein kommunustýrislimur kann røkja starvið sum kommunuskrivari, heitti umboðsmaðurin á kommununa um at taka setanarmálið upp til nýggja viðgerð og lata seg frætta, hvat víðari hendi í málinum. Avrit av álitinum varð samstundis sent Heilsu- og innlendismálaráðnum til kunningar. (LUM 14/00038)

Kommunufelagið hevur í teldubrævi tann 21. apríl 2016 vegna Húsavíkar kommunu boðað frá, at kommunan er í ferð við at viðgera málið og vendir aftur, tá málið er viðgjørt.

Klaga um viðgerðartíð av eini klagu um málburð og hugburð hjá eini barnaverndartænastu

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um viðgerðartíðina hjá eini kommunu av eini klagu um málburð og hugburð hjá eini barnaverndartænastu. Klagarin hevði rykt eftir svari bæði munnliga og skrivliga, men ikki fyrrenn umboðsmaðurin kom inn í málið, fekk klagarin svar frá kommununi. Tá var gingið næstan eitt ár, síðani klagarin sendi klaguna. Umboðsmaðurin heitti á kommununa og barnaverndartænastuna um at tryggja mannagongdirnar í sambandi við viðgerð av málum og at hava góðan fyrisitingarsíð í huga í samskiftinum við borgararnar. (LUM 15/00112)

Frágreiðingar

Skriv um setan av fulltrúa í uttanríkistænastuni í Løgmannsskrivstovuni

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eitt mál hjá Vinnumálaráðnum um setan av fulltrúa í uttanríkistænastuni í Løgmannsskrivstovuni. Av tí, at umboðsmaðurin ikki helt, at setanarmyndugleikin hevði givið setanartilmælinum og ivamálum og ósemjum í setanarbólkinum eina veruliga viðgerð, mælti umboðsmaðurin Vinnumálaráðnum til at

taka málið uppaftur til viðgerðar. Vinnumálaráðið boðaði Umboðsmanninum frá, at ráðið var ósamt við niðurstøðuni hjá Umboðsmanninum og fór ikki at taka málið uppaftur til viðgerðar. Vinnumálaráðið boðaði frá, at ráðið ætlaði at gjøgnumganga tilgongdir í sambandi við setanarmál generelt til tess at tryggja neyvar og greiðar mannagongdir. (LUM 15/00072)

Umboðsmaðurin hevur gingið ígjøgnum 87 innlitsmál hjá aðalráðunum

Umboðsmaðurin hevur kannað, hvussu aðalráðini viðgera umbønir um alment innlit. Endamálið var at kanna møguligar skipanarligar feilir ella óhepnar mannagongdir.

Í kanningini hevur umboðsmaðurin viðgjørt spurningar um m.a. vantandi svar um innlit í starvssetanarmál, meirinnlit til fjølmiðlar, um serstaka lógaráseting, um tagnarskyldu, óneyðuga umbøn um nágreinan og um vantandi ekstrahering. Somuleiðis spurdi umboðsmaðurin aðalráðini um innlit í samráðingarmál, vantandi heimild at sýta innlit í nøvn, innlit í mál um psykiatriskan sjúkling og mál um lóggávu.

Umboðsmaðurin vísir í fleiri førum á, at hóast fult innlit ikki er givið, sæst ikki í málinum, hvørji skjøl, aðalráðini ikki hava latið innlit í, ella hvørjar upplýsingar aðalráðini hava hildið aftur. Heldur ikki sæst, um innlit er givið í øll skjøl í málinum, ella um aðalráðini hava latið vera við at geva innlit í nøkur skjøl ella ikki hevur latið upplýsingar frá sær.

Umboðsmaðurin heldur seg ikki kunna gera eina samlaða niðurstøðu um, hvussu aðalráðini umsita regluna um meirinnlit. Í onkrum føri verður innlit latið í øll skjøl, uttan at tað sæst, at spurningurin um meirinnlit er viðgjørdur sjálvstøðugt, eins og dømi eru um, at myndugleikin sýtir fyri meirinnliti, eftir at hava fingið áheitan um at lata meirinnlit. Tí kann staðfestast, at aðalráðini í fleiri førum hava givið meirinnlit, hóast skjøl ella upplýsingarnar ikki vóru fevnd av innliti.

Umboðsmaðurin metir ikki grundarlag vera fyri at gera eina samlaða niðurstøðu um umsitingina, grundað á feilir, sum koma fyri í einstøkum førum. Tó heldur umboðsmaðurin orsök vera til at varpa ljós á, at myndugleikar í tveimum førum hava latið innlit í upplýsingar, sum

eru at meta sum viðkvæmar upplýsingar um privat viðurskipti hjá einstaklingum, og sum ikki eru fevndar av rættinum til innlit.

Umboðsmaðurin var í tveimum førum ósamdur við myndugleikar um undantak frá regluni um at lata innlit í skjøl og upplýsingar. Annað málið snúði seg um innlit í eitt innanhýsis telefonnotat hjá Vinnumálaráðnum og ekstraheringsskyldu, meðan hitt málið snúði seg um heimildina at sýta innlit í málið um limaskap í WTO.

Umboðsmaðurin hevur eisini viðgjørt heimildina hjá myndugleika at krevja gjald fyri avrit av skjølum í sambandi við umbøn um innlit. Umboðsmaðurin vísir á eitt mál, har peningur uttan heimild er kravdur fyri avrit av skjølum. Samanumtikið metti umboðsmaðurin, at málsviðgerðartíðin yvirhøvur var stutt hjá aðalráðnum at avgreiða umbønir um alment innlit. (LUM 15/00060)

*Sólja í Ólavsstovu,
umboðsmaður*

V. Val av umboðsmanni

Løgtingið velur ein uttantsmann fyri eitt 5 ára skeið at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins. Um Løgtingið ikki longur hevur álit á umboðsmanninum, kunnu tveir triðingar av løgtingsmonnunum tó loysa hendan úr starvi.

Nógv alment orðaskifti og umrøða var um málið, tá umboðsmaður skuldi veljast, tí starvstíð mín var úti við árslok 2015. Eg fari í hesi grein at greiða frá, hvussu mannagongdin er, tá umboðsmaður skal veljast, og hvussu henda samsvarar við mannagongdina í Danmark, Noregi, Íslandi og Grønlandi, sum hava líknandi lóggávu, sum vit hava í Føroyum.

Eftir løgtingslóg nr. 60 frá 10. mai 2000 um Løgtingsins umboðsmann, broytt við løgtingslóg nr. 157 frá 20 desember 2013, velur Løgtingið ein uttantsmann fyri eitt 5 ára skeið at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins og at hava eftirlit við, at myndugleikarnir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órátt móti einstaka borgaranum. Umboðsmaðurin er í sínum

virkssemi óheftur av tinginum og umboðsmaðurin ger sjálvur av, hvørji mál umboðsmaðurin viðger. Um Løgtingið ikki longur hevur álit á umboðsmanninum, kunnu tveir triðingar av løgtingsmonnunum tó loysa hendan úr starvi.

Fyrrverandi løgtingsformaður, Hergeir Nielsen, greiddi frá í sínari framløgu á 10-ára haldinum fyri stovnin, at tá fyrsti umboðsmaðurin skuldi veljast, var fyrireikingin drúgv. Formansskapurin var sera tilvitaður um, at skuldi stovninum verða lív lagað, so galt tað um at finna tann rætta persónin. Ein persónur sum var virdur manna millum. Formansskapurin fekk umsiting tingsins at gera eitt yvirlit yvir allar royndar føroyskar lögfrøðingar, bæði innan- og uttanlands. Tosað varð síðan um, hvør hugsast kundi vera frægast skikkaður í hesum heilt serliga starvi. Tann 2. november 2000 samtykti Løgtingið einmælt at velja Joen H. Andreassen, sorinskrivari, til embætið sum Føroya fyrsti umboðsmaður, og tók hann við starvinum 1. mai 2001.

Sum fyrrverandi løgtingsformaðurin soleiðis hevur greitt frá, er ikki talan um vanliga setanartilgongd, tá umboðsmaður skal veljast. Starvið verður ikki lýst leyst, og møguligir persónar til embætið verða valdir út við einari óformligari mannagongd, og tað er formansskapurin í Løgtinginum, sum stendur fyri arbeiðinum at velja ein umboðsmann.

Í lærubókini, Fyrisitingarlóg, eftir Kára á Rógvi og Bárð Larsen verður sagt á bl.s. 228, „formliga velur Løgtingið umboðsmannin. Í veruleikanum er tað tó løgtingsskrivstovan, ið velur umboðsmannin. Uppskot verður lagt fyri Tingið til atkvøðugreiðslu uttan kjak ella viðgerð. Soleiðis hevur tað verið í sambandi við fyrsta og annan umboðsmannin og eisini endurvalið av verandi umboðsmanni. Í Føroyum og Danmark hevur fatanin verið, at almenn viðgerð og kjak um uppskot til umboðsmann vil máa undan myndugleikan (autoritetinum) hjá embætinum heldur enn at styrkja hann.“

Mannagongdin

Sambært § 1 í umboðsmanslógini skal Løgtingið velja ein umboðsmann. Henda atkvøðugreiðsla fer fram sambært § 78, stk. 2, 2. pkt. og stk. 3

í tingskipanini. Hetta merkir, at tað krevst fleiri enn helmingurin av tingmanningini (17 atkvøður) fyri, um uppskotið skal verða samtykt.

Tá ið Løgtingið skal velja fólk, eitt ella fleiri, biður formaðurin munnliga um uppskot, og tá ið uppskot eru framkomin, verður eingin umrøða, men á sama fundi verður síðani farið til endaliga atkvøðugreiðslu í málinum.

Eftir løgtingslóg nr. 113 frá 20. november 2000 um samsýning og eftirløn til Løgtingsins umboðsmann § 6, hevur umboðsmaður, sum er í starvi hjá landinum, eini kommunu, kommunalum felagsskapi, landsfyrirøku ella hjá einum konsessioneraðum felag, rætt til farloyvi úr starvi sínum.

Eitt samt Løgting valdi meg fyrstu ferð tann 23. november 2005. Av tí at eg kom úr einum starvi sum stjóri í almennu fyrisitingini, havi eg farloyvi frá mínum starvi sum stjóri í Fiskimálaráðnum. Tann 8. oktober 2010 var eg afturvald, somuleiðis av einum samdum Løgtingi fyri tíðarskeiðið 2011 til 2016.

Tann 2. desember 2015 legði løgtingsformaðurin uppskot fyri Løgtingið at velja meg aftur sum umboðsmann fyri eitt 5 ára skeið frá 2016 til 2021. Í hesum sambandi kom ein áheitan frá 6 tingmonnum um at bíða við atkvøðugreiðsluni í málinum um val av Løgtingsins umboðsmanni samsvarandi § 50, stk. 2 í tingskipanini.

Umsitingin hjá Løgtinginum gjørdi í einum uppriti greitt, hvussu mannagongdin er í tingskipanini, tá Løgtingið skal velja fólk. Víst varð á § 50 í Tingskipanini sum ásetur, at tá ið Løgtingið skal velja fólk, eitt ella fleiri, biður formaðurin munnliga um uppskot, og tá ið uppskot eru framkomin, verður eingin umrøða, men á sama fundi síðani farið til atkvøðugreiðslu í málinum. Um so er, at 6 tingmenn mæla til tess, verður ikki atkvøtt um evnini á sama fundi, sum tey eru skotin upp, men seinni á einum fundi, sum løgtingsformaðurin hevur ásett.

Sum umsitingin las ásetingina í § 50, so snýr henda seg fyrst og fremst

um stöðuna, tá tingið skal velja fólk, og biðið verður um uppskot úr tingsalinum. Tað kann í slíkum førum verða neyðugt at bíða við atkvøðugreiðsluni, soleiðis at tingmenn hava møguleika at hugsa seg um, áðrenn atkvøtt verður. Hendan stöðan var ikki galdandi við vali av umboðsmanni, tí tað var øllum tingmonnum kunnugt, hvør stóð fyri vali sum Løgtingsins umboðsmaður. Umsitingin metti tí ikki, at § 50 kundi nýtast at útseta atkvøðugreiðsluna í hesum máli.

Úrslitið av atkvøðugreiðsluni í desember 2015 gjørdist, at 22 atkvøddu fyri einum afturvali, 8 atkvøddu blankt og 3 atkvøddu ímóti. Av tí at ongin umrøða er av valinum í Løgtinginum er torført at staðfesta orsøkina fyri hesum úrsliti. Bæði undan og aftaná valinum, høvdu fjølmiðlarnir víst á eitt ítøkiligt mál, sum umboðsmaðurin hevði viðgjørt, tað sokallaða „Grannskoðaramálið“, sum orsök til, at valið av umboðsmanni dró út, og at semja ikki kundi fáast í Løgtinginum fyri einum afturvali av umboðsmanninum. Í útvarpssamrøðu beint aftan á valið, funnist formenninir í Fólkaflakkinum, Sambandsflakkinum og Miðflakkinum hvassliga at tilgongdini hjá samgonguni í sambandi við valið, og søgdu hetta vera orsøkina til teirra stöðutakan til valið. Bæði Sambandsflokkurin og Miðflokkurin søgdu seg tó hava fult álit á stovninum og verandi umboðsmanni.

Val av umboðsmanni í Norðurlondum

Longu í 1809 varð í Svøríki settur á stovn eitt embæti „justitieombudsmanden“ sum vegna Ríkisdagin skuldi hava eftirlit við embætismonnum kongsins. Finnland fekk í 1919 ein umboðsmansstovn eftir svenskari fyrimynd, og síðani hava lond runt allan heimin sett á stovn líknandi stovnar, sum skulu hava eftirlit við almennu fyrisingini. Eg havi ikki tikið valið av umboðsmanni í Svøríki og Finnland við í hesi grein, tí hesi hava eina øðrvísi skipan enn hini Norðurlondini.

Danmark

Danski umboðsmaðurin fór til verka á fyrsta sinni í 1954. Umboðsmaðurin verður valdur eftir hvørt Fólkatingsval. Professarin, Stephan Hurwitz, dr.jur, var fyrstvaldi umboðsmaðurin, og síðani hava sitið fimm ymiskir umboðsmenn. Hans Gammeltoft Hansen, professari, hevur sitið longst sum umboðsmaður. Hann sat í hesum sessi í 25 ár.

Hóast hann sat í 25 ár, atkvæddi Fremskridtspartiet hvørja ferð ímóti valinum. Eftir eini lógarbroyting, sum hendi í 2011, kann umboðsmaðurin bert sita 10 ár. Núverandi umboðsmaður varð fyrstu ferð valdur í desember 2011, og hann varð afturvaldur á heysti 2015. Valið var einmælt báðu ferðir. Bert eitt vaevni verður skotið upp fyri Fólkinginum, og starvið verður ikki lýst leyst. Rættarnevndin hjá Fólkinginum fyrireikar málið um umboðsmannavalið, og manna-gongdin er loynilig.

Noregi

Noregi fekk sín fyrsta umboðsmann í 1962. Umboðsmaðurin verður valdur eftir hvørt stórtingsval, sum er fjórða hvørt ár. Valið fer fram í Stórtinginum eftir tilmæli frá formansskapinum í Stórtinginum. Núverandi umboðsmaður er Aage Thor Falkanger, hægstarættardómari. Hann varð einmælt valdur í 2014, eins og siðvenjan hevur verið fyri undangongumenn hansara. Aage Thor Falkanger er fimti sivilumboðsmaður, siðani hægstarættardómari Andreas Schei varð tilnevndur sum tann fyrsti umboðsmaðurin í desember 1962. Stórtingið hevur higartil tilnevnt umboðsmannin uttan at høvi hevur verið at søkja embætið. Tað hevur verið funnist at hesi skipan, tí onki gjøgnumskygni ella opinleiki hevur verið um valið. Í sambandi við seinasta val varð heitt á ávísar persónar um at søkja, samstundis sum Stórtingið tilskilaði sær rættin til at finna onnur vaevni til embætið. Aage Thor Falkanger søkti ikki embætið, men formansskapurin í Stórtinginum heitti á hann um at átaka sær embætið. Alment hevur tað eisini verið funnist at hesi manngongd.

Ísland

Ísland fekk sín fyrsta umboðsmann í 1987. Ísland hevur bert havt tveir umboðsmenn. Formansskapurin í Altinginum ger uppskot til Altingið um val av umboðsmanni og kannar eftir, um vaevnini eru valbær til embætið. Tað verður ikki lýst eftir umboðsmanni og tilmælið frá formansskapinum fer fram fyri afturlatnum hurðum. Umboðsmaðurin verður valdur fyri eitt fýra ára skeið. Umboðsmaðurin skal lúka somu treytir, sum krevjast fyri at kunna gerast dómari í Hægstarætti, og kann hann ikki vera limur í Altinginum. Inntil 2011 kundu allir tinglimir skjóta evni upp til valið sum umboðsmaður, uttan at

tað frammanundan varð kannað, um hesi valevni vóru valbær til embætið. Núverandi umboðsmaðurin, Tryggvi Gunnarsson, hevur sitið í embætinum síðani 1. januar 2000, men frá 1. november 1998 og til 31. desember 1999 varð hann valdur fyribils fyri Gauk Jörundsson, sum varð fyrst valdi umboðsmaður Íslands. Bæði tá Gaukur og Tryggvi Gunnarsson vórðu valdir, vóru onnur valevni í uppskoti, men hesi valevni fingi ikki nógvar atkvøður. Tá sitandi umboðsmaður varð afturvaldur í 2011, atkvøddu 41 fyri og 7 atkvøddu blankt. Tá hann varð afturvaldur í 2015 atkvøddu 43 fyri og 9 atkvøddu blankt.

Grønland

Grønland fekk sín fyrsta umboðsmann í 1995. Umboðsmaðurin verður valdur eftir hvørt val til Inatsisartut. Núverandi umboðsmaðurin, Vera Leth, loysti í 1997 av fyrsta umboðsmannin Emil Abelsen. Hon varð seinast afturvald í desember 2015 og hevur nú sitið í 19 ár. Embætið sum umboðsmaður í Grønlandi verður ikki lýst alment. Rættarnevndin fyrireikar málið, og viðgerðin fer fram fyri afturlatnum hurðum. Tær seinastu ferðirnar er umboðsmaðurin spurdur, um hon tekur við afturvali, og hon er hvørja ferð einmælt vald. Tann grønlandska umboðsmannalógin hevur onga áseting um, hvussu nógv ár umboðsmaðurin kann sita, men ein meiriluti í Inatsisartut kann loysa hann úr embætinum, um Inatsisartut ikki longur hevur álit á umboðsmanninum.

Jóhanna Arge, ráðgevi

VI. At skriva ella ikki

„Eg meti [...], at sambært góðum fyrisitingarsíði átti Landssjúkrahúsið at givið umsøkjara skrivliga grundaða avgerð í teimum fòrum, har umsókn um fylgjara til sjúkraviðgerð ikki verður gingin á møti.“ LUM 14/00007

Dagliga verða sjúklingar á teimum trimum sjúkrahúsunum sendir til kanningar og viðgerðar uttanlands. Á leið 1400 sjúklingar vórðu í 2013 kannaðir og viðgjørdir uttan fyri Føroyar. Fleiri enn helmingurin av hesum vórðu kannaðir ella viðgjørdir uttanlands meira enn bert ta einu ferðina.

Um ein sjúklingur vegna lívshóttandi sjúku ella vegna líkamligt, sálarligt ella sosialt ófullføri ikki kann ferðast ella uppihalda sær uttanlands einsamallur, kann sjúkrahúsið rinda ferðina og ein part av útreiðslunum fyri uppihald hjá fylgjaranum. Ein meting hjá Heilsumálaráðnum er, at annarhvør sjúklingur fær játtað ein fylgjara á ferðini.

Fyrisitingarnar á sjúkrahúsunum gera í hvørjum einstøkum føri av,

um sjúklingurinn er færur fyrir at ferðast ella uppihalda sær einsamallur uttanlands. Avgerðin verður fráboðað sjúklinginum munnliga. Um biðið verður um tað, hevur sjúklingurinn rætt til at fáa eina skrivliga grundaða avgerð.

Fleiri lógarásett krøv eru til avgerðir, sum myndugleikar taka. Tað er tó ikki eitt lógarkrav, at ein avgerð skal vera skrivlig. Ein avgerð kann fráboðast munnliga, og hon er bindandi á sama hátt sum ein skrivlig. Tað er heldur ikki eitt krav, at grundgivið skal vera fyri eini munnligari avgerð.

Umboðsmaðurin hevur tó ta fatan, at ein sjúklingur, sum fær noktandi svar um at hava ein fylgjara við sær til viðgerð uttanlands, eigur at fáa avgerðina fráboðaða skrivliga saman við eini grundgeving, sí LUM 14/00007.

Umboðsmaðurin heldur, at avgerðin er ein byrða hjá móttakaranum, tí hesin er í einari viðkvæmari støðu vegna sjúku. Tí eiga sjúkrahúsini, sambært góðum fyrisitingarsíði, at geva sjúklingunum eina skrivliga grundaða avgerð, tá sjúkrahúsini sýta fyri at játta ein fylgjara.

Meginparturin av avgerðunum, sum almennir myndugleikar taka millum ár og dag, verða fráboðaðar skrivliga. Viðurkent er, at ein avgerð kann fráboðast munnliga, um tað ikki er ráðiligt at bíða við avgerðini, ella um tørvur er á, at skjótt verður borið at. Sambært góðum fyrisitingarsíði eiga munnligu avgerðirnar at verða fylgdar upp við eini skrivligari avgerð. Tyngjandi avgerðir eiga at vera skrivligar.

Landssjúkrahúsið heldur fast við at boða sjúklingum frá avgerðum munnliga. Heilsumálaráðið heldur, at hetta er í lagi. Tað heldur Heilsumálaráðið, tí tað er ov orkukrevjandi hjá teimum trimum sjúkrahúsunum at skula skriva noktandi avgerðirnar, sum í 2013 vórðu mettar at vera omanfyri eitt túsund í tali.

Notatskyldan

Hóast ein avgerð verður fráboðað munnliga, hevur myndugleikin skyldu til, sambært innlitslógini, at skriva upp allar tær upplýsingar,

sum hava týðning fyri avgerðina í einum máli. Umboðsmaðurin vísti í fyrrnevnda máli á, at tað er ikki bert góður fyrisitingarsiður, men eisini ein sjálvfylgja, at eitt notat verður gjørt um ein so avgerandi spurning sum tað, at ein avgerð er tikin í einum máli.

Hetta, at sjúkrahúsini í hvørjum einstøkum máli hava skyldu til at skriva upp orsökina til, at tey sýta eini umbøn um fylgjara, máar undan grundgevingini um, at fyrisitingarnar ikki orka at fráboða avgerðirnar skrivliga. Aftrat hesum er tað í dag fyri flestu fyrisitingar lætt at geva skrivlig boð.

Skrivlig kæra av munnligari avgerð

Lógin krevur sum nevnt ikki, at myndugleikin skal fráboða eina avgerð skrivliga. Lógin krevur harafturímóti, at sjúklingurin skrivliga setir orð á sína kæru, tí sum meginregla kann ikki kærast munnliga. Sjúklingurin skal eisini grundgeva fyri, hví hann heldur avgerðina hjá sjúkrahúsinum vera skeiva. Tað er neyvan tilvitað, at krøvini til ávikavist myndugleika og sjúkling ikki samsvara. Heldur man talan vera um, at fortreytin fyri kravinum um skrivliga kæru er, at sjúklingurin hevur fingið avgerðina skrivliga.

Kærunevndin í almanna- og heilsumálum hevur ongantíð fingið avrit av eini avgerð hjá sjúkrahúsunum í málum sum hesum. Kærunevndin hevur gjørt vart við, at tað er óheppið, at avgerðirnar einans eru munnligar, tí grundarlagið undir kæruviðgerðini verður ein frágreiðing um ta munnligu avgerðina. Ein frágreiðing, sum í onkrum føri verður skrivað upp til fleiri vikur eftir, at avgerðin er tikin. Tað óhepna í hesum man vera sjálvsagt. Tað kann tí henda, at ein sjúklingur, sum av eini ella aðrari orsök ikki hevur biðið sjúkrahúsið um eina skrivliga grundgeving, ikki fær hesa, fyrr enn kæruviðgerðin er farin í gongd.

Ein annar týðningarmikil liður at geva gætur í hesum sambandi er, at sjúklingurin hevur eitt skotbrá upp á 4 vikur at senda kærunevndini avgerðina. Frávik frá kærufreist verða vanliga bert givin vegna serligar umstøður, og ivi eigur tí ikki at vera um, nær avgerðin er tikin. Ein ivi, sum lættliga kann vera til staðar, um avgerðin ikki er skjalfest við dagfesting.

Einsháttað siðvenja

Sjúklingurinn, sum klagði til umboðsmanninn, vísti á, at hann, ta einu ferðina hann varð lagdur undir skurð uttanlands, fekk noktandi svar um fylgjara, meðan ein annar sjúklingur, sum fekk somu skurðviðgerð, hevði fingið í boði frá øðrum sjúkrahúsi at hava ein fylgjara við sær. Hetta hevði klagarin ilt við at skilja. Eina aðra ferð var hann til eina viðgerð, sum eftir leiðreglunum í útgangsstøðinum ikki lýkur treytirnar fyri at fáa fylgjara, og eisini tá høvdu aðrir sjúklingar í somu viðgerð fylgjara við á ferðini.

Tað er ikki vist, at umstøðurnar hjá klagaranum og hinum sjúklingunum vóru tær somu, ella um munur varð gjørdur á teimum. Tað er tó ikki eins lætt at kanna, um siðvenjan á økinum er einsháttað, sum tað hevði verið, um avgerðirnar vóru skrivligar.

Bæði kærunevnd og eftirlitsmyndugleikar hava eina torføra uppgávu, um teir skulu kanna siðvenjuna á økinum. Hóast bert nøkur fá starvsfólk taka allar avgerðirnar, koma onnur fyrr ella seinni í teirra stað. Hesi mugu hava møguleika at kunna seg við áður tiknar avgerðir og siðvenjuna á økinum. Í hesum sambandi hava sjúkrahúsini eins og allir aðrir almennir myndugleikar sambært góðum fyrisitingarsiði skyldu at tryggja eina einsháttaða siðvenju.

Endi

Landssjúkrahúsið gjørdi undir viðgerðini umboðsmanninn varugan við, at talið av kærum á økinum er lækkað seinastu árin. Hetta kann vera eitt tekin um, at sjúkrahúsið duga væl at taka avgerðir í samsvari við reglurnar. Hinvegin kann hetta eisini vera eitt tekin um, at sjúklingurinn ikki er nóg væl upplýstur um kærumsøguleikan, og at tað er tvørligt hjá sjúkum at gera vart við seg og taka stig til at royna eina munnliga avgerð við ein hægri myndugleika.

Spurnartekin kann tí setast við, um orkusparingin í fyrisitingunum á sjúkrahúsunum stendur mát við, hvussu orkukrevjandi tað kann vera fyri sjúkling, kærunevnd og at enda eisini sjúkrahúsið, at avgerðirnar einans verða fráboðaðar munnliga.

Elinborg Apól, fulltrúi

VII. Samskipti á Facebook

„Nýtslan av alnótini og serliga teimum sosialu alnótstænastunum sum t.d. Facebook hevur havt við sær, at einstaklingar í størri og størri mun handfara persónsupplýsingar.“

Verja av privatlívi og persónsupplýsingum vekjur størri og størri ans. Nýggj tøkni so sum myndatól í fartelefonom og sosialar alnótstænastur eru m.a. orsökkin til hetta. Facebook er ein av hesum alnótstænastum, sum setur síni krøv til verju av privatlívini hjá tí einstaka.

Umboðsmaðurin fekk í 2015 tvær klagur, sum snúðu seg um Facebook. Umboðsmaðurin fekk ikki hjálpt klagarunum og gjørði tí ikki meira við málini.

Í fyrra málinum hevði eitt starvsfólk í Almannaverkinum luttkið í sending hjá Kringvarpi Føroya (KvF) og hevði í sendingini lagt fram nøkur faktuel tøl. Aftan á sendingina vóru viðmerkingar og kjak í einum bólkki á Facebook, nevndur „Kringvarp Føroya“, sum bar búmerki hjá KvF og hevði yvir 2600 limir. Starvsfólkið varð í kjakinum lagt undir at

koma við skeivum og ófullfíggiðum upplýsingum. Starvsfólkið klagði tí til KvF, tí tað helt seg vera útspilt í facebookbólkinum. KvF svaraði, at KvF ikki stóð fyri facebookbólkinum, men at nøkur starvsfólk, sum arbeiddu í KvF høvdu stovnað bólkin og vóru fyrisitarar í bólkinum. Talan var um ein áhugabólk fyri øll, ið høvdu áhuga í KvF.

KvF upplýsti fyri umboðsmanninum, at leiðslan í KvF hevði roynt at fáa bólkin strikaðan, men at tað var lættari sagt enn gjørt, tí fyrisitarin, sum ikki longur starvaðist í KvF, noktaði at strika bólkin. Leiðslan í KvF hevði eisini biðið fyrisitingina hjá Facebook um at strika bólkin, men uttan úrslit.

Umboðsmaðurin svaraði klagaranum, at leiðslan í KvF hevði tikið avgerð um at strika bólkin, tó eftir øllum at døma uttan at hava nakra ávirkan á, um hetta lat seg gera ella ikki. Eingi starvsfólk í KvF høvdu longur nøkur rættindi við atliti at bólkinum. Fráboðanin frá KvF hevði m.a. havt við sær, at bólkurin ikki longur bar búmerki hjá stovninum, eins og tað týðiliga eisini varð gjørt vart við, at talan *ikki* var um ein bólk hjá KvF. Av tí at KvF hevði tikið neyðug stig í málinum, og KvF ikki varðaði av bólkinum ella hevði nøkur rættindi í mun til bólkin, kundi umboðsmaðurin ikki hjálpa klagaranum meira við málinum og gjørdi tí ikki meira við tað.

Tað seinna málið snúði seg um eina mynd av einum barni, sum var sett til fosturs. Fosturmamman hevði lagt andlitsmynd av fosturbarninum saman við sínum egnu børnum á vangamynd sína á Facebook. Á vanga-myndini sást eisini, at hon starvaðist sum fosturfamilja. Vangamyndin hjá fosturmammuni var so mikið opin, at øll kundi síggja myndina. Mamman at barninum klagði til umboðsmannin, tí hon helt hetta vera brot á tagnarskylduna hjá fosturmammuni.

Umboðsmaðurin vendi sær til Fosturforeldraskipanina hjá Barnaverndarstovu Føroya, sum tók málið upp og í hesum sambandi gjørdi leiðreglur, sum vóru sendar øllum fosturforeldrum.

Eftir leiðreglunum er útgangsstøðið, at fosturforeldur skulu hava samtykki frá foreldramyndugleikahavara, áðrenn fosturforeldur

almannakunngera myndir av fosturbörnum. Skilt verður tó millum stöðumyndir og andlitsmyndir. Endamálið við eini stöðumynd er at vísa eithvørt virksemi ella eina stöðu. Við eini andlitsmynd er endamálið at avmynda ein ella fleiri ávísar persónar og sýna teir fram. Tað krevst ikki samtykki at almannakunngera eina stöðumynd. Afturímóti skulu foreldramyndugleikahavari ella fosturbarnið – tá tað er 15 ár ella eldri – góðtaka, at andlitsmynd verður almannakunngjørd. Foreldramyndugleikahavari kann geva fosturfamiljuni eitt generelt samtykki til at leggja myndir út á Facebook, men um slíkt ikki fæst, er neyðugt at fáa samtykki hvørja ferð ein mynd verður spreidd alment.

Einstaklingar sum dátuábyrgdarir

Nýtslan av alnótini og serliga teimum sosialu alnótstænastunum, sum t.d. Facebook, hevur havt við sær, at einstaklingar í størri og størri mun handfara persónsupplýsingar. Hetta kann t.d. vera, tá ein persónur á Facebook leggur tekst um ella mynd av øðrum persóni út á vangamynd sína ella í ein ból, hann fyrisitur.

Á henda hátt kann persónurin gerast dátuábyrgdarari við teimum skyldum, sum Persónsupplýsingarlógin hevur í sær. Henda setur ávís krøv um, hvussu persónsupplýsingar skulu viðgerast. Persónsupplýsingarlógin hevur herd krøv um viðgerð av viðkvæmum upplýsingum. Dátuábyrgdarin kann verða dømdur revsing og endurgjald, um hann ikki heldur ásetingarnar í lógini.

Persónsupplýsingarlógin er tó ikki galdandi fyri allar vangamyndir ella bólkar á Facebook. Persónsupplýsingarlógin er ikki galdandi fyri virksemi av heilt persónligum slagi, sbrt. § 3, stk. 2, sum t.d. tá vangamyndin ella bólkurin á Facebook er „afturlatin“, og bara eitt avmarkað tal av „vinum“ hava atgongd til upplýsingarnar á vangamyndini ella í bólkinum.

Hinvegin mugu upplýsingarnar á eini vangamynd ella í einum bólki á Facebook metast at vera almannakunngjørdar um vangamyndin ella bólkurin er „almennur“, soleiðis at ikki bara „vinir“, men allir brúkarir á Facebook, hava atgongd til upplýsingarnar á vangamyndini

ella í bólkinum. Einstaklingurinn, sum eigur vangamyndina ella er fyrisitari í bólkinum, er tá dátúábyrgdari.

Tað sama kann gera seg galdandi fyri vangamyndir ella bólkar, sum ikki eru „almenn“, men har persónurin, sum eigur vangamyndina ella er fyrisitari í bólkinum, hevur eitt stórt tal av „vinum“, serliga „vinum“, sum persónurin ikki kennir. Í slíkum føri kunnu persónsupplýsingarnar á vangamyndini ella í bólkinum vera atkomiligar fyri einum so stórum skara av fólki, at tað kann samanberast við, at upplýsingarnir eru almannakunngjörðar til ein óavmarkaðan skara av fólki.

Er ivi, um talan er um, at upplýsingar eru almannakunngjörðar, má ein ítøkilig meting fara fram. Her verður m.a. hugt eftir, hvør hevur ábyrgdina av vangamyndini ella bólkinum, hvat slag av upplýsingum talan er um, hvussu lætt tað er at fáa fatur í upplýsingunum, og hvussu nógv hava atgongd til upplýsingarnar.

Burturtøka av myndum og upplýsingum á Facebook

Persónur, sum ynskir at mótmæla, at upplýsingar ella myndir av viðkomandi eru almannakunngjörðar á einari sosialari alnótstænastu sum t.d. Facebook, eigur í fyrsta umfari at taka hetta upp við persónin, sum eigur vangamyndina ella er fyrisitari í bólkinum. Hesin skal taka støðu til mótmælið. Um hann ikki vil taka upplýsingarnar ella myndina burtur, kann Dátueftirlitið móguliga hjálpa, um persónurin býr í Føroyum. Dátueftirlitið kann bara hjálpa, um upplýsingarnar kunnu krevjast at verða tiknar burtur eftir Persónsupplýsingarlógini. Dátueftirlitið kann ikki hjálpa við at taka burtur útsøgnir og upplýsingar, sum eru fevndar av talufrælsinum/framburðarfrælsinum.

Striking av vangamynd ella bólki

Fyrr var ikki móguligt at strika eina vangamynd á Facebook, men bara at gera hana óvirkna, soleiðis at hon seinni, lætt og høgligt, kundi latast upp aftur við øllum teimum gomlu upplýsingunum í varðveitslu. Í dag kann ein persónur eisini strika vangamynd sína, hóast hetta er meira drúgført enn at gera vangamyndina óvirkna, og persónurin kanska má geva alnótstænastuni fleiri upplýsingar,

soleiðis at alnótstænastan er vís í, at persónurin hevur rætt til at krevja vangamyndina strikaða. Ein striking førir við sær, at navn, føðingardagur og aðrir upplýsingar, sum eyðmerkja persónin, verða strikaðar á ambætarunum hjá Facebook.

Málið hjá umboðsmanninum um facebookbólkin, nevndur Kringvarp Føroya, vísir, at tað kann vera torført at fáa ein facebookbólk strikaðan. Hóast talan var um ein bólk, sum var nevndur Kringvarp Føroya og bar búmerki hjá KvF, og tí at síggja til sá út til at vera ein bólkur, sum Kringvarp Føroya hevði stovnað, so eydnaðist ikki Kringvarp Føroya at fáa bólkin strikaðan.

Gurið Joensen, ráðgevi

VIII. Hvat ger Løgtingsins umboðsmaður

„Umboðsmaðurin skal vera ein trygd fyri vanligu borgaran móti avgerðum, hesin metir órættvísar, tilvildarligar, kanska beinleiðis skeivar, mistøk, vansketni ella vanrøkt av skyldum.“ (Brot úr viðmerkingunum til umboðsmanslógina)

Tað verður mangan sagt, at okkara nútíðar samfelag er vorðið eitt formyndara- og eftirlitssamfelag. Samfelagið er vorðið meira lógarbundið, og eftirlit eru skipað til at hava eyga við umsitingini fyri at tryggja, at borgarin fær tann rætt, sum hann hevur sambært lóggávuni.

Hóast vit frammanundan hava onnur eftirlit og stovnar, so sum kærustovnar, eftirlitsstovnar, dómstólar, landsgrannskoðanin og landsstýrismálanevndin, sum meta um rættleikan í virkseminum hjá almennum myndugleikum, hevur Løgtingið mett tað vera neyðugt at seta á stovn Løgtingsins umboðsmann. Hesin skal vegna Løgtingið hava eftirlit við almennu umsitingini. Fyri at vísa á, hvør serstaka eftirlitsuppgávan

há umboðsmanninum er, skal í stuttum vísast á eyðkennini fyrir tað eftirlit, sum aðrar skipanir hava, og hvussu hetta er ymiskt frá tí eftirliti, ið umboðsmaðurin hevur.

Kærmyndugleikar

Okkara fyrisitingarskipan byggir á meginregluna um, at ein fyrisitingarlig avgerð skal kunna roynast tvær ferðir, áðrenn sigast kann, at talan er um eina endaliga fyrisitingarliga avgerð. Alt eftir hvat øki, talan er um, verður slík viðgerð framd við at kærast kann til hægri fyrisitingarligan myndugleika, ella við at sett verður uttanhýsis kærunevnd, sum fær heimild at kanna og taka endaliga fyrisitingarliga avgerð í kærnum um mál, har ein myndugleiki hevur tikið eina avgerð. Virksemið hjá kærmyndugleikanum er í slíkum førum treytað av eini ítøkiligari kærnu frá borgara ella felag, og kæruviðgerðin snýr seg um rættleikan og viðgerðina í tí ítøkiliga málinum. Alt eftir hvussu mett verður um avgerðina ella viðgerðina í málinum, hevur kærmyndugleikin vanliga heimild at staðfesta, ógilda, broyta avgerðina ella at heimvísa málið til nýggja viðgerð hjá avvarðandi myndugleika. Virksemið hjá kærunevndunum liggur innan fyri tann almenna fyrisitingarliga bygnaðin.

Dómstólar

Rættarviðgerð við dómstólarnar verður bert virkin eftir áheitan frá borgara, felag ella myndugleika, sum ynskir avgerð um sína tvístøðu við annan. Í rættarskipanini verða bæði tvístøður millum borgarar, feløg og myndugleikar royndar. Rættarskipanin liggur uttan fyri almenna fyrisitingarliga valdið og hevur ikki av egnum ávum eftirlit við umsitingini, men tekur, tá tað verður kravt, støðu til so gott sum allar rættarósemjur í einum samfelag so sum borgarlig mál, fútamál, revsimál og skiftimál.

Landsgrannskoðanin

Landsgrannskoðanin er óheftur stovnur undir Løgtinginum. Landsgrannskoðanin ansar eftir, at landsroknskapurin er rættur, at roknskapar- og eftirlitsskipanir eru tryggjar, at peningurin er brúktur samsvarandi galdandi játtanum, lógum og fyriskipanum, og at umsitingin er sparin og virkin. Landsgrannskoðanin stuðlar løgtingsgrannskoðarunum

í arbeiði teirra. Við atliti at spurningi, um peningurin er brúktur samsvarandi galdandi lóg og játtan, viðger grannskoðanin eisini, hvussu tey einstøku fyrisitingarøkini verða umsitin, eins og grannskoðanin kannar, hvørjar tulkingar eru nýttar í arbeiðinum at umsita eitt fyrisitingarøki. Grannskoðanin hevur tó ikki heimild at krevja avgerð í einkultum málum broyttar, men nýtir sína niðurstøðu um ávísa økið sum grundarlag fyri síni støðutakan, um økið kann metast sum fíggarliga skynsamst umsitið, og um landsroknskapurin er rættur.

Landsstýrismálanevndin

Stýrisskipanarlógin og lóg um ábyrgd landsstýrisins áseta, at lögmaður og landsstýrismenn hava rættarlaga ábyrgd av fyrisitingini av teimum málsøkjum, ið teir fyrisita. Samsvarandi § 38 í stýrisskipanarlógini hevur Løgtingið sett eina trímanna nevnd, landsstýrismálanevndin, at hava eftirlit við, at starv landsstýrisins verður útint á lógligan hátt. Tá nevndin hevur illgruna um óregluliga umsiting (embætisfórslu), kann nevndin krevja, at løgtingsformaðurin setur kanningarstjóra at gera eina frágreiðing til Løgtingið, um fyrisiting av ávísu máli ella øki er útint á lógligan hátt. Ákæra um brot á lóg um ábyrgd landsstýrisins kann síðani verða reist av lögmanni eins væl og Løgtinginum, og Løgtingið ger av, hvør skal virka sum ákæri vegna hitt almenna í tílíkum málum. Málini verða lögð fyri nevningating at døma í slíkum málum.

Løgtingsins umboðsmaður

Umboðsmaðurin virkar óheftur av øðrum myndugleikum og áhugamálum. Umboðsmaðurin hevur eftirlit við allari fyrisiting heimastýrisins, t.v.s. bæði lands-, og kommunalu- og interkommunalu myndugleikunum og ikki bert ávísu fyrisitingarøki, soleiðis sum ein vanligur kærmyndugleiki hevur. Umboðsmaðurin kann ikki viðgera klagur um dómstólar, Løgtingið, feløg og privatar persónar, tí hesi eru ikki almennir fyrisitingarligir myndugleikar, men eitt nú kemur virkseimið hjá fyrisitingarligum kærmyndugleikunum eisini undir eftirlitið hjá umboðsmanninum, og ein av fyrirtreytunum fyri klaguviðgerðini hjá umboðsmanninum er, at kærmyndugleikin á økinum skal hava tikið støðu, áðrenn umboðsmaðurin viðger eina klagu. Umboðsmaðurin ger eisini, í mótsetning til ein vanligan kær-

myndugleika og dómstólarnar, sjálfur av, hvørji mál hann tekur til viðgerðar.

Meðan kærummyndugleikar og dómstólar kunnu broyta avgerðir, so kann umboðsmaðurin ikki broyta eina avgerð, men hann kann siga sína hugsan um mál og koma við einum tilmæli til viðkomandi myndugleika.

Sambært viðmerkingunum til umboðsmanslógini skal umboðsmaðurin: „Vera ein trygd fyri vanliga borgaran móti avgerðum, hesin metir órættvísar, tilvildarligar, kanska beinleiðis skeivar, mistøk, vansketni ella vanrøkt av skyldum“. Í viðmerkingunum verður eisini sagt: „Vegurin til borð umboðsmansins skal vera stuttur og lættur hjá tí einstaka borgaranum, harumframt verður dentur lagdur á, at umboðsmaðurin av sínum eintingum hevur eftirlitsskyldu við lógum, reglugerðum v.m. Hann skal verða varur við, um hesi hava brek, ið kunna verða borgaranum til mismunar, og sjálfur kann hann taka mál til viðgerðar, metir hann tað vera neyðugt „

Eftirlitið hjá umboðsmanninum er sostatt at hava eitt virkið eftirlit við fyrisitingini, og hann kann leggja uppí og gera vart við gjørt mistak.

Heimildin hjá umboðsmanninum at taka mál upp av egnum ávum og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi verður brúkt, tá umboðsmaðurin metir, at eitt mál er prinsipielt, ella tí at grundleggjandi mistøk eru framd. Orsøkin til, at eitt mál verður tikið upp av egnum ávum, kann vera almenn umrøða, men kann eisini vera, at tað í samband við eitt nú ítøkilig klagumál eru komnar ábendingar fram um skipanarlig mistøk ella feilir í mannagongdum, sum hava ávirkan á umsitingina av einum øki.

Eftir at hava viðgjørt ítøkilig mál ella hava verið á eftirlitsvitjan ger umboðsmaðurin vart við síni sjónarmið umvegis niðurstøður og frágreiðingar. Umboðsmaðurin broytir ella staðfestir sostatt ikki avgerðir hjá myndugleikum, men ger sína meting av málinum sum heild ella partar av tí. Fyrisingin hevur ikki skyldu til at fylgja tilmælum

frá umboðsmanninum, men myndugleikarnir taka so gott sum altíð átalurnar til eftirtektar og fylgja hansara tilmæli.

Umboðsmansstovnurin er ein skipan, sum byggir á lögfrøðiliga grundgeving og álit. Umsitingin og avvarðandi landsstýrismaðurin gera sjálvi av, um tey vilja rætta seg eftir áttalu ella tilmæli frá umboðsmanninum. Um støðan verður tann, at ein landsstýrismaður ikki tekur undir við tilmælinum frá umboðsmanninum, hevur Løgtingið móguleika til at leggja málið fyri landsstýrismálanevndina, sum kann kanna hetta. Um nevndin metir, at málið er soleiðis háttað, at talan kann vera um, at landsstýrismaðurin hevur fyrisitið sítt øki á ólógligan hátt, kann nevndin biðja um, at kanningarstjóri verður settur at gera frágreiðing, sum kann verða grundarlag fyri, hvørt mógulig ákæra skal reisast. Kanningarnar og tilmælini frá umboðsmanninum eru sostatt ein liður í eftirlitinum hjá Løgtinginum, sum kann vera viðvirkandi til, at annað eftirlit hjá Løgtinginum fær kunnleika um embætisförluna á einum fyrisitingarøki og fær sett neyðug tiltøk í verk.

Umboðsmaðurin kann mæla til fría rættarförslu, um staðfest verður, at umsiting, hóast tilmæli frá umboðsmanninum, ikki vil taka mál til nýggja viðgerð, og mæla borgara til at fara í rættin við málinum. Her virka kanningarnar og tilmælini frá umboðsmanninum sum vegleiðing fyri borgara, sum metir seg vera skeivt viðfarnan av einum myndugleika.

Samanumtikið

Fyrisitingarlógin og lógin um alment innlit hava slóðað fyri menning av fyrisitingarrættinum í Føroyum. Umboðsmansskipanin leggur upp til, at umboðsmaðurin við lögfrøðiligari grundgeving skal meta um og koma við tilmælum ella áheitanum til myndugleika at viðgera mál umaftur ella at umhugsa broyttar mannagongdir. Umboðsmaðurin verður tí ikki bara mettur at vera eitt eftirlit í mun til fyrisitingina, men eisini sum vegleiðari innan fyrisitingarrættin, har fyrisitingin, grundað á tilmæli frá umboðsmanninum, kann leggja fyrisitingina til rættis á skilagóðan og lógligan hátt.

Samanumtikið kann sigast, at umboðsmaðurin hevur trý týðandi virkisøki:

- at hjálpa borgarum, sum í ítøkiligum máli eru komnir illa fyri í almennu skipanini,
- at virka fyri at rætta upp á skeiva umsiting av einum lógarøki, og
- at virka fyri, at myndugleikar umframt tað lögfrøðiliga eisini fremja góðan fyrisitingarsíð og viðgera borgarar virðiliga.

Umboðsmansskipanin í Føroyum varð sett í gildi 1. januar 2001. Mongu málini, sum umboðsmaðurin hevur viðgjørt hesi 15 árin, stovnurin hevur virkað, vísa, at tørvur hevur verið á umboðsmanninum. Tilmælini frá umboðsmanninum verða so gott sum altíð fylgd og hava verið við til at betra og víðka um kunnleikan til fyrisitingareglur, og hvønn atburð almennir myndugleikar eiga at hava mótvegis borgara, tá teir viðgera hansara viðurskipti.

Í stuttum kann tí sigast, at uppgávan hjá umboðsmanninum er áhaldandi at virka fyri at gera almennu umsitingina betri.

IX. Skjøl

Skjal 1

Løgtingslóg nr. 60 frá 10. maí 2000 um Løgtingsins umboðsmann

1. Partur

Umboðsmaðurin og Løgtingið

§ 1. Løgtingið velur ein Uttantingsmann fyrri eitt 5 ára skeið at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins.

2. stk. Doyr umboðsmaðurin í embætistíð síni ella er hann av øðrum orsökum ikki førur fyrri at røkja starv sítt, ger formansskapur Løgtingsins av, hvør skal røkja starvið, til Løgtingið velur ein nýggjan umboðsmann. Tað sama er galdandi, um umboðsmaðurin biður um at verða loystur úr starvi, ella um Løgtingið loysir hann úr starvi smb. stk. 3.

3. stk. Hevur Løgtingið ikki longur álit á umboðsmanninum, kunnu tveir triðingar av lögtingsmonnunum loysa hendan úr starvi.

§ 2. Umboðsmaðurin, ið ikki kann sita á Løgtingi ella í kommunustýri, skal so vítt gjørligt hava lögfrøðiliga útbúgving.

§ 3. Við lögtingslóg kunnu verða gjørdar almennar reglur fyrri virkseml umboðsmansins. Annars er umboðs-

maðurin í starvi sínum óheftur av Løgtinginum.

2. Partur

Heimildir

§ 4. Virkseml umboðsmansins fevnir um alla fyrisiting heimastýrisins (t.e. lands- og kommunalu), og viðurskifti hjá børnum á privatum stovnum v.m., hvørs uppgávor beinleiðis viðvíkja børnum.

2. stk. Lógini er eisini galdandi fyrri feløg, stovnar, felagsskapir v.m., ið verða roknað við til almennu fyrisitingina sambært fyrisitingarlógini, lógini um alment innlit ella lógini um viðgerð av persónsupplýsingum.

3. stk. Í meting sínari av kommunalari umsiting skal umboðsmaðurin vísa atlit til tær serligu umstøður, kommunufyrisiting virkar undir.

4. stk. Interkommunalir felagsskapir eru undirlagdir virkseml umboðsmansins.

5. stk. Virkseml umboðsmansins fevnir ikki um ríkismyndugleikar, Løgtingið og stovnar undir Løgtinginum.

§ 5. Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at tær í § 4 nevndu umsitingareindir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar,

og at almenna umsitingin ikki fremur órátt móti einstaka borgaranum.

3. Partur

Kærumál og egin mál

§ 6. Ein og hvør kann senda umboðsmanninum klagu um tær í § 4 nevndu umsitingareindir.

2. *stk.* Tann, ið klagar, skal navngeva seg í klaguni. Klagan skal vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað.

3. *stk.* Kлага um avgerðir, ið møguligur hægri umsitingarmyndugleiki kann broyta, kann ikki sendast umboðsmanninum, fyrr enn viðkomandi hægri myndugleiki hevur tikið avgerð í málinum. Freistin, ið er nevnd í 2. *stk.*, skal í slíkum førum roknast frá tí degi, hægri myndugleikin tekur avgerð sína.

4. *stk.* Umboðsmaðurin tekur støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanningum í máli, ið klagað verður um.

5. *stk.* Umboðsmaðurin kann sjálvur taka eitt mál til viðgerðar og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi.

6. *stk.* Umboðsmaðurin kann kanna viðgerðina hjá myndugleikunum av útvaldum málum.

7. *stk.* Umboðsmaðurin kann kanna allar stovnar, myndugleikar og tænaustøð, sum eru fevnd av virkisøkinum hjá umboðsmanninum.

4. Partur

Kanningar

§ 7. Ger umboðsmaðurin av at taka eina klagu til viðgerðar, skal hann beinavegin kunna viðkomandi umsiting um innihaldið í klaguni, um ikki vandi er fyri, at hetta kann darva kanningini. Harumframt skal umsitingin biðjast um ummæli í málinum, áðrenn umboðsmaðurin tekur avgerð um at gera vart við meting sína av málinum smb. § 10, *stk.* 2. Umboðsmaðurin kann áseta tíðarfreist til ummæli.

§ 8. Tær í § 4 nevndu umsitingar hava skyldu at geva umboðsmanninum tær upplýsingar og at leggja fram øll tey skjøl, sum hesin embætis vegna krevur at fáa fyrilagt.

2. *stk.* Umboðsmaðurin kann stevna fólki í rættin at vitna um viðurskifti, ið eru avgerandi í kanningararbeiðinum. Í slíkum førum eru reglurnar í rættar gangslógini galdandi. Rættarfundirnir eru ikki almennir. Tann, ið klagan viðvíkur, hevur saman við hjáseta rætt at vera hjástaddur, meðan slík vitnisfærsla fer fram.

3. *stk.* Umboðsmaðurin hevur rætt til at vitja støð, ið kannað verða, og hann hevur fría atgongd til at gera kanningar í øllum neyðugum hølum.

4. *stk.* Metir umboðsmaðurin tað vera neyðugt, kann hann uttan rættarúrskurð kanna privatar stovnar v.m., hvørs uppgávir beinleiðis viðvíkja børnum, sb. § 4, *stk.* 1.

§ 9. Umboðsmaðurin hefur tagnarskyldu um tey viðurskifti, hann í virksemlu sínum fær kunnleika til. Tagnarskyldan stendur við, eftir at umboðsmaðurin fer úr starvi, og fevnir eisini um starvsfólk á umboðsmansstovninum.

5. Partur Niðurstøður

§ 10. Kemur umboðsmaðurin til ta niðurstøðu, at álvarsligt mistak ella vansketni er framt av einum av teimum í § 4 nevndu umsitingum, skal umboðsmaðurin boða formansskapi Løgtingsins, lögmanni og viðkomandi landsstýrismanni og /ella kommunustýri frá hesum og koma við tilmæli til teirra.

2. *stk.* Umboðsmaðurin hefur rætt til alment at finnast at, koma við tilmælum, og á annan hátt gera vart við meting sína av máli, hann hefur kannað.

3. *stk.* Umboðsmaðurin kann mæla viðkomandi myndugleikum til, at fríur rættargangur verður givin, smb. rættargangslógini §§ 330 – 336c, í málum, sum hava verið viðgjørd eftir hesi lóg.

§ 11. Umboðsmaðurin letur Løgtinginum ársfrágreiðing um arbeiðið sítt. Frágreiðingin verður almannakunngjørd áðrenn 1. juli.

2. *stk.* Boðar umboðsmaðurin Løgtinginum, landstýrismanni ella kommunustýri frá einum máli, ella

tekur hann eitt mál við í ársfrágreiðing sína, skal hann upplýsa um, hvat viðkomandi hefur ført fram til verju sína.

§ 12. Rakar umboðsmaðurin við lýti í galdandi lógum, fyriskipanum ella umsitingarligum avgerðum, skal umboðsmaðurin boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum. Er talan um viðurskifti, ið viðvíkja kommunalari ella interkommunalari umsiting, skal umboðsmaðurin eisini boða viðkomandi kommunustýri frá.

2. *stk.* Umboðsmaðurin hefur eftirlit við, um galdandi lógir og fyrisingarligar ásetingar eru sambæriligar við altjóða skyldur at tryggja barnarættindi, herundir sáttmála Sameindu Tjóða um rættindi hjá børnum. Rakar umboðsmaðurin við lýti í hesum sambandi, skal umboðsmaðurin boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum. Er talan um lýti í ásetingum, ásettar av eini kommunu, skal umboðsmaðurin boða viðkomandi kommunustýri frá.

§ 13. Um umboðsmaðurin krevur tað, kunnu dómstólarnir vísa frá sær privatmál móti umboðsmanninum vegna avgerðir, sum hann tekur við grundarlagið í hesi lóg.

6. Partur

Lønar- og eftirlønarviðurskifti

§ 14. Lønarviðurskifti umboðsmansins, herundir eisini spurningur um eftirløn

og bíðipening, verða ásett við lögtingslóg.

2. *stk.* Umboðsmaðurinn kann ekki, uttan við loyvi Lögtingsins, vera í starvi hjá almennum ella privatum fyrirkomum, virkjum ella stovnum.

3. *stk.* Møguligur spurningur um ógegni umboðsmansins í ávísari sök verður lagdur fyri formansskap Lögtingsins, sum, um mett verður, at talan er um ógegnið, útnevnið annan at viðgera hetta ávísa mál.

§ 15. Umboðsmaðurinn kann krevja at verða loystur úr starvi við seks mánaða freist at galda frá seinasta degi í einum mánaði.

7. Partur **Fyrisiting**

§ 16. Umboðsmaðurinn setir og loysir úr starvi starvsfólk síni.

§ 17. Tær útreiðslur, ið standast av umboðsmansstovninum, verða játtaðar á Lögtingsins fíggjarlóg.

2. *stk.* Umboðsmaðurinn ger roknskap fyri virksemini stovnsins, hesin skal vera grannskoðaður av grannskoðara Lögtingsins.

8. Partur **Ígildisreglur**

§ 18. Henda lóg kemur í gildi 1. januar ár 2001.

2. *stk.* Klagur um viðurskipti í tíðarskeiðinum 1. januar 2000 og til henda lóg kemur í gildi, kunnu kortini leggjast fyri umboðsmannin til viðgerðar.

Skjal 2

Vegleiðingin um Lögtingsins umboðsmann

Hvønn og hvat kunnu tygum klaga um

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við allari fyrisitingini undir heimastýrinum, tvs. bæði lands-, kommunalu og interkommunalu myndugleikunum.

Umboðsmaðurin kann viðgera klagur um avgerðir hjá myndugleikunum, eins og viðferð teirra av borgarum og málum.

Tygum kunnu t.d. klaga um eina noktan av einari umsókn, um tann valda viðgerðarháttin, um ta tíðina, sum hetta hevur tikið og / ella framferðarháttin hjá embætisfólkunum.

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at myndugleikarnir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti einstaka borgaranum.

Dómstólarnir, Løgtingið, feløg og privatir persónar eru ikki almennir fyrisitingarmyndugleikar. Tí kann umboðsmaðurin ikki viðgera klagur um hesi. Donsku myndugleikarnir,

sum t.d. lögreglan, hoyra ikki undir heimastýrið. Tí kann umboðsmaðurin heldur ikki viðgera klagur um hesar. Um tygum eru í iva um, hvørt tygum kunnu klaga til umboðsmannin um ein ávísan myndugleika, kunnu tygum altíð spyrja okkum.

Hvussu kunnu tygum klaga

Um tygum ynskja at klaga, skulu tygum skriva til umboðsmannin og greiða frá, **hvønn** og **hvat** tygum ynskja at klaga um. Um tygum hava latið onkran annan klaga tygara vegna, skulu tygum leggja eina undirskrivaða fulltrú við klaguni. Tað lættir um málsviðgerðina, um tygum senda møgulig viðkomandi skjøl (brøv frá tygum, svar frá myndugleikunum o.s.fr.) saman við klaguni. Á hendan hátt fáa tygum eisini ofta skjótari svar, tí umboðsmaðurin vanligi hevur tørv á at síggja hesi skjøl.

Hvat kann umboðsmaðurin gera

Um umboðsmaðurin eftir at hava kannað málið kemur til ta niðurstøðu, at hann gevur viðkomandi viðhald, kann hann finnast at tí myndugleikanum, sum klagan snýr seg um. Umboðsmaðurin kann eisini heita á myndugleikan um at umhugsa málið av nýggjum og taka eina aðra avgerð.

Leggið til merkis, at umboðsmaðurin ikki sjálvur kann broyta eina avgerð. Uppgávan hjá umboðsmanninum er sostatt at greiða myndugleikanum frá, at hesin eftir hansara fatan hevur gjørt eitt mistak.

Í hesum sambandi skulu tygum hava í huga, at umboðsmaðurin hevur avmarkaðar móguleikar fyri at taka støðu til avgerðir, ið eru grundaðar á reinar metingar ella avgerðir, har tað krevst ein serligur førleiki (t.d. læknaligur).

Hvat hendir, tá umboðsmaðurin fær eina klagu

Umboðsmaðurin hevur 3 móguleikar at svara eini klagu:

1. Klagan verður kannað nærri.
2. Klagan verður avvíst, tí at umboðsmaðurin ikki kann viðgera hana.
3. Umboðsmaðurin velur ikki at kanna málið.

1. Klagan verður kannað nærri.

Heldur umboðsmaðurin, at ein kлага skal kannast nærri, sendir hann hana til viðkomandi myndugleika og biður um eina viðmerking. Samstundis biður hann eisini um at læna mógulig skjøl í málinum. Viðmerkingin frá myndugleikanum verður vanligar send viðkomandi, sum fær móguleika at gera sínar viðmerkingar.

Hann, ið hevur klagað, verður vanligar kunnaður um gongdina í málinum.

Tá myndugleikin og viðkomandi hava gjørt sínar viðmerkingar til málið, er hetta vanligar klárt til endaligu niðurstøðu umboðsmansins. Alt eftir, hvussu nógv mál eru til viðgerðar hjá umboðsmanninum samstundis, og hvussu skjótt myndugleikarnir svara umboðsmanninum, mugu tygum rokna við, at tað kann ganga umleið eitt hálv ár, áðrenn málið er liðugt viðgjørt.

2. Klagan verður avvíst.

Løgtingið hevur í umboðsmanslógini (lóg nr. 60 frá 10. mai 2000) sett mark fyri, nær umboðsmaðurin kann viðgera eina klagu:

„Klaga um avgerðir, ið móguligar hægri umsitingarmyndugleiki kann broyta, kann ikki sendast umboðsmanninum, fyrr enn viðkomandi hægri myndugleiki hevur tikið avgerð í málinum...“ (§ 6, stk. 3)

Um tað er móguligt at kæra eina avgerð til ein annan fyrisitingarmyndugleika, skal hetta sostatt verða roynt, áðrenn umboðsmaðurin kann viðgera málið. Avgerðir, sum verða fráboðaðar skrivliga, skulu geva eina vegleiðing um móguligar kærsmóguleikar, áðrenn farast kann til umboðsmannin. Eru tygum í iva, kunnu tygum venda tygum til myndugleikan, sum hevur tikið avgerðina, ella móguliga til skrivstovuna hjá umboðsmanninum.

„...Klagan skal vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað.“ (§ 6, stk. 2)

Orðingin „viðurskifti“ fevnir um alt, sum klagast kann um til umboðsmannin, t.d. viðgerðina av einum máli, málsviðgerðartíðina, avgerðina í málinum, atburðin o.s.fr. Kлага tygum um eina avgerð, skal hendan sostatt verða tikin innanfyri tað seinasta árið.

Inniheldur klagan til umboðsmannin viðurskifti, sum myndugleikin ikki áður hevur tikið støðu til, sendir umboðsmaðurin næstan altíð klaguna víðari til myndugleikan og biður hendan taka støðu til hesi viðurskiftini. Samstundis verður viðkomandi kunnaður um hetta, og biðin um at biða við at kлага til umboðsmannin, til myndugleikin hevur tikið støðu í málinum. Kemur eingin nýggj kлага, ger umboðsmaðurin ikki meira við málið.

3. Umboðsmaðurin velur ikki at kanna málið.

Í umboðsmanslógini stendur:

„Umboðsmaðurin tekur støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanninum í máli, ið klagað verður um.“ (§ 6, stk. 4)

Umboðsmaðurin hevur sostatt ikki skyldu til at taka allar klagur upp til viðgerðar. Hann kann nokta at viðgera

klaguna sum heild ella bert at viðgera ávís viðurskifti í hesari.

Umboðsmaðurin kannar altíð eina klagu gjølla, áðrenn hann tekur avgerð um at avvís hana. Í tilfikum metingum verður vanligu hugt at, um tað eru útlit fyri, at umboðsmaðurin kann hjálpa viðkomandi.

Ofta skrivar ella ringir umboðsmaðurin til viðkomandi ella til myndugleikan, fyri at hava eitt trygt grundarlag fyri avgerð síni. T.d. kann hann biðja um skjølina í málinum.

Ein avvísing av at viðgera eina klagu kann sostatt vera úrslitið av einari víðfevndari málsviðgerð hjá umboðsmanninum.

Umboðsmaðurin kann sjálvur taka eitt mál til viðgerðar

Umboðsmaðurin kann eisini kanna eitt mál, uttan at tað finst nøkur kлага hesum viðvíkjandi. Umrøða í fjølmiðlunum kann t.d. hava við sær, at umboðsmaðurin gerst varur við eitt mál, sum hann ynskir at kanna nærri. Onkuntíð kunnu klagur vera orsök til, at umboðsmaðurin fer at kanna viðurskifti, sum tað ikki er klagað um.

Umboðsmaðurin kann sambært §§ 6, stk. 5 og 8, stk. 3 kanna stovnar og tænaustøð v.m., ið hoyra til virkisøki hansara.

Um umboðsmannin og embætið

Løgtingið velur fimta hvørt ár ein Løgtingsins umboðsmann. Hevur Løgtingið ikki longur álit á umboðsmanninum kunnu 2/3 av limunum loysa hann úr starvi.

Umboðsmaðurin setir og loysir úr starvi starvsfólk síni.

Tygum kunnu ringja á tlf. 35 85 00, skriva teldupost til lum@lum.fo ella venda tygum til skrivstovuna undir Bryggjubakka 11, Tórshavn, um tygum hava spurningar.

Skjal 3

Kunngerð nr. 6 frá 16. januar 1992 um ST-samtykt frá 20. november 1989 um rættindi barnsins 1)

Kunngerð nr. 6 frá 16.01.1992

- KAPITTUL I
- KAPITTUL II
- KAPITTUL III

Nr. 6 16. januar 1992

Sambært kongligari embætisavgerð frá 5. juli 1991, og eftir at Fólkatíngið tann 31. mai 1991 hevur boðað frá sínum samtykki til tess, hevur Danmark staðfest ein sáttmála um rættindi barnsins, og varð hann samtyktur á aðalfundi Sameindu tjóða tann 20. november 1989.

Sáttmálin hevur hetta orðaljóð (tann arabiski, kinverski, russiski og spanski teksturin er lagdur burturúr her):

INNGANGUR

Tey lond, ið eru partur av hesum sáttmála, sum

eru av teirri áskoðan – samsvarandi teimum meginreglum, sum eru kunngjörðar í sáttmála Sameindu tjóða – at viðurkenna íborna virðileika menniskjans, og at javnsettu og ómissandi rættindini hjá allari mannaættini

eru grundarlagið undir frælsi, rættvísi og friði í heiminum,

geva gætur, at øll fólk í Sameindu tjóðum í sáttmálanum hava váttað sítt álit á støðislig mannarættindi og á persónliga virðileika og virði menniskjans og hava avgjørt at virka fyri samfelagsligum framstígum og betri lívskorum í størri frælsi,

viðurkenna, at Sameindu tjóðir í heimsyvirlysingini um mannarættindi (aðalfundarsamtykt 217A (III)) og í altjóða sáttmálanum um mannarættindi (aðalfundarsamtykt 2200A (XXI), fylgiskjal) hava kunngjört og eru komnar ásamt um, at ein og hvør hevur rætt til øll tey rættindi og tað frælsi, sum eru umrødd harí, uttan at mismunur á nakran hátt verður gjørdur, m.a. orsakað av ættarslag, húðarliti, kyni, máli, átrúnaði, politiskari ella aðrari sannføring, tjóðaruppruna ella samfelagsligum uppruna, ognarviðurskiftum, burði ella aðrari støðu,

leggja sær í geyma, at Sameindu tjóðir í heimsyvirlysingini um mannarættindi hava kunngjört, at børn hava rætt til serliga umsorgan og stuðul,

eru sannførd um, at húskið sum tann støðisliga eindin í samfelagnum

og natúrligur karmur um vøkstur og trivnað hjá øllum húsfólkunum og serstakliga børnunum eigur at fáa neyðuga vernd og hjálp, soleiðis at tað til fulnar er ført fyri at átaka sær sínar skyldur í samfelagnum,

viðurkenna, at fyri at persónmenska barnsins skal kunna mennast fult og heilskapað, eigur tað at vaksa upp saman við næstingum sínum, í einum anda av gleði, kærleika og sátt og semju,

eru av teirri áskoðan, at barnið til fulnar eigur at búgvast til at liva sítt egna lív í samfelagnum og alast upp í tí hugsjónaranda, sum er kunngjørdur í sáttmála Sameindu tjóða og serstakliga í einum anda av friði, virðileika, tolsemi, frælsi, líkleika og samanholdi,

geva gætur, at tørvurin á at veita barninum serliga umsorgan er vorðin staðfestur í Geneve-sáttmálanum frá 1924 um rættindi barnsins og í yvirlýsingini um rættindi barnsins samtyktari av Sameindu tjóðum í 1959 (aðalfundarsamtykt 1386 (XIV)) og viðurkent í heimsyvirlýsingini um mannarættindi, í altjóða sáttmálanum um borgaralig og politisk rættindi (serliga í grein 23 og 24), í altjóða sáttmálanum um búskapar-, samfelags- og mentanarrættindi (serliga í grein 10) og í viðtøkunum og viðkomandi lögskjølum fyri serfelagskapir og altjóða felagsskapir, sum taka sær av vælferð barna,

geva gætur – sum ásett í yvirlýsingini um rættindi barnsins samtyktari

á aðalfundi Sameindu tjóða tann 20. november 1959 – at „barnið, av tí at tað er kropsliga og sálarliga óbúgvíð, hevur tørv á serligari vernd og umsorgan, m.a. nøktandi lögfrøðiligari vernd, bæði fyri og eftir tað er borið í heim“,

leggja sær í geyma ásetingarnar í yvirlýsingini um samfelagsligar og lögfrøðiligar meginreglur um vernd av vælferð barna serliga við atlit at tí at seta til fosturs og ættleiða børn á innlendskum ella altjóða stigi (aðalfundarsamtykt 41/85 frá 3. desember 1986), aðalkrøv í sambandi við lágmarksreglur Sameindu tjóða um rættargang, sum ómyndingar eru partur í (Beijing-reglurnar): (aðalfundarsamtykt 40/33 frá 29. november 1985) og yvirlýsingina um vernd av kvinnum og børnum í neyðstøðum og í vápnaðum ósemjum (aðalfundarsamtykt 3318 (XXIX) frá 14. desember 1975),

viðurkenna, at tað í øllum heimsins londum eru børn, sum liva í serliga truplum korum, og at slík børn hava tørv á, at serligt fyrilit verður havt fyri teimum,

hava hóskaði fyrilit fyri týðninginum, sum arvmentir og mentanarlig virði hjá hvørjum einstøkum fólki hava fyri at verja barnið og tess heilskapaðu menning,

viðurkenna týðningin av altjóða samstarvi fyri at bota um lívskor barna í øllum londum, serstakliga í menningarlandunum,

eru komin ásamt um tað, ið nevnt er niðanfyri:

KAPITTUL I

Grein 1

Í hesum sáttmála er eitt barn at skilja sum eitt og hvørt menniskja yngri enn 18 ár, uttan so at barnið gerst myndigt fyrr sambært teirri lóg, sum er galdandi fyri barnið.

Grein 2

1. Luttakaralondini skulu virða og tryggja øllum børnum innan løgðømi sítt tey rættindi, sum eru ásett í hesum sáttmála, uttan at gera mismun av nøkrum slag og uttan mun til ættarslag, húðarlit, kyn, mál, átrúnað, politiska ella aðra sannføring, tjóðaruppruna, tjóðfrøðiligan ella samfelagsligan uppruna, ognarviðurskifti, brek, burð ella aðra støðu hjá barni, foreldrum ella verja.

2. Luttakaralondini skulu seta øll hóskaði tiltøk í verk fyri at tryggja, at barnið verður vart fyri øllum sløgum av mismuni ella revsing orsakað av støðu, virksemi, orðbornum áskoðanum ella átrúnaði foreldra, verja ella næstinga.

Grein 3

1. Í øllum tiltøkum viðvíkjandi børnum, sama um tey verða framd av almennum ella privatum stovnum fyri samfelagsliga vælferð, dómstólum, fyrisingar-myndugleikum ella lóggávustovnum, skal barnsins tørvur setast fremst.

2. Luttakaralondini átaka sær at tryggja barninum ta vernd og umsorgan, sum er neyðug fyri barnsins trivnað við fyriliti fyri teimum rættindum og skyldum, sum galda fyri foreldur ella verja barnsins ella onnur, ið hava lögfrøðiliga ábyrgd av barninum, og skulu við tí í huga seta í verk øll hóskaði lóggávulig og fyrisingarlig tiltøk.

3. Luttakaralondini skulu tryggja, at stovnar og tænastr, ið hava ábyrgd av at hava umsorgan fyri ella skulu verja børnini, eru í samsvari við tey aðalkrøv, sum skikkaðir myndugleikar hava ásett, serstakliga við atliti at trygd, heilsu, starvsfólkatali og starvsfólkaferleika og harumframt serkønari umsjón.

Grein 4

Luttakaralondini skulu seta í gildi alla hóskaði lóggávu og harumframt fyrisingarlig og onnur tiltøk fyri at seta í verk tey rættindi, sum eru viðurkend í hesum sáttmála. Í sambandi við figgjarglig, samfelagslig og mentanarlig rættindi skulu luttakaralondini seta í verk slík tiltøk, í størstan møguligan mun innan fyri teir ferleikar og ta orku, sum eru tøk, og, har ið tørvur er á tí, innan fyri karmarnar á altjóða samstarvi.

Grein 5

Luttakaralondini skulu virða foreldranna ábyrgd, rættindi og skyldur, ella, har ið tað er galdandi, samsvarandi ábyrgd, rættindi og skyldur hjá skyldfólkum barnsins ella samfelagnum

treytað av siðvenju á staðnum, og harumframt verjum ella øðrum við lögfrøðiligari ábyrgd av barninum, fyri at veita barninum nøktandi leiðbeining og stuðul til at útinna tey rættindi, ið eru viðurkend í hesum sáttmála, og skal tað gerast á ein hátt, ið er í samsvari við støðugu menningina av førleikum barnsins.

Grein 6

1. Luttakaralondini viðurkenna, at øll børn hava ein natúrligan rætt til lívið.
2. Luttakaralondini skulu í størstan møguligan mun tryggja, at barnið livir og mennist.

Grein 7

1. Barnið skal skrásetast beint eftir, at tað er borið í heim, og tað skal frá føðing hava rætt til eitt navn, rætt til at eiga ríkisborgaraskap og, í tann mun tað ber til, rætt til at kenna foreldrini og verða ansað av teimum.
2. Luttakaralondini skulu tryggja, at hesi rættindi verða framd í samsvari við tjóðarlóggávu sína og skyldur sínar sambært teimum altjóða løgskjølum á hesum øki, ið eru viðkomandi, serstakliga um barnið annars hevði verið ríkisleyst.

Grein 8

1. Luttakaralondini átaka sær at virða rætt barnsins til at varðveita sín samleika, m.a. ríkisborgaraskap, navn og familjuviðurskipti, eins og viðurkent

er av lógini og uttan ólógliga uppíblending.

2. Verður ein partur ella allur samleikin ólógliga tikin frá einum barni, skulu luttakaralondini veita nøktandi stuðul og vernd fyri at endurstovna barnsins samleika sum skjótast.

Grein 9

1. Luttakaralondini skulu tryggja, at barnið ikki verður umsorganaryvirtikið móti foreldranna vilja, uttan tá ið skikkaðir myndugleikar, hvørs avgerðir kunnu roynast av hægri myndugleika, í samsvari við galdandi lógir og siðvenju avgera, at tað er neyðugt fyri at verja barnsins tørv. Ein slík avgerð kann vera neyðug í serstøkum forum, t.d. um foreldrini eru misnýtarar ella barnið verður vanrøkt, ella um foreldrini bígva hvørt sær, og støða skal takast til, hvar ið barnið skal hava bústað.

2. Í viðgerðini av øllum málum sambært stk. 1 skulu allir áhugapartar fáa høvi til at taka lut í málsviðgerðini og leggja fram síni sjónarmið.

3. Luttakaralondini skulu virða rættin hjá barni, ið ikki fær verið hjá øðrum av foreldrunum ella báðum foreldrum, tí tað er umsorganaryvirtikið, at varðveita støðugt persónligt og beinleiðis samband við bæði foreldrini, uttan tá ið hetta er í andsøgn við barnsins tørv.

4. Har tað, at barn er umsorganaryvirtikið, er ein avleiðing av eini gerð, sum er sett í verk av einum luttakara-

landi, sum t.d. varðhald, fongsling, út-
vísing, útleigd ella andlát (m.a. andlát av
eini og hvørjari orsök, meðan persón-
urin er í varðhaldi landsins) av øðrum
ella báðum foreldrum ella av barn-
inum, skal luttakaralandið eftir áheitan
geva foreldrunum, barninum ella um
neyðugt einum øðrum næstingi tær
upplýsingar, sum eru av týðningi, um,
hvar tann ella teir næstingar, sum eru
burturstaddir, eru, uttan so at tað kann
skaða barnsins vælferð at lata hesar
upplýsingar frá sær. Luttakaralandini
skulu harumframt tryggja, at tað ikki
í sjálvum sær hevur við sær skaðiligar
fylgjur fyri umrødda persón ella um-
røddu persónar at seta fram eina slíka
áheitan.

Grein 10

1. Í samsvari við skyldurnar hjá lut-
takaralandunum sambært grein 9, stk.
1 skulu umsóknir frá einum barni ella
foreldrunum um at ferðast inn í ella
fara úr einum luttakaralandi við atliti
at familjusingning viðgerast av lut-
takaralandunum á ein hátt, ið er jaligur,
menniskjansligur og skjótur. Luttakara-
landini skulu harumframt tryggja, at
tað ikki hevur neiligar avleiðingar fyri
umsókjara og teirra næstingar at lata
eina slíka umsókn inn.

2. Eitt barn, hvørs foreldur hava
fastan bústað hvør í sínum landi, skal
hava rætt til, uttan undir serligum um-
støðum, at varðveita støðugt persón-
ligt og beinleiðis samband við bæði

foreldrini. Við atliti at hesum og í sam-
svari við skyldur sínar sambært grein
9, stk. 1 skulu luttakaralandini virða
rættin hjá barninum og foreldrunum
til at fara av landinum, eisini sínum
egna, og at fara heim aftur til land sítt.
Rætturin til at fara úr einum landi skal
bert avmarkast í tann mun, sum er
lógarásett, og sum er neyðugt fyri at
verja tjóðartrygdina, alment rættarskil
(ordre public), fólkheilsuna ella siða-
standin, ella rættindi og frælsi hjá
øðrum persónum, og sum er í samsvari
við onnur rættindi, sum eru viðurkend
í hesum sáttmála.

Grein 11

1. Luttakaralandini skulu seta tiltøk í
verk fyri at royna at forða fyri, at børn
ólógliga verða flutt í onnur lond og
ikki koma heim aftur.

2. Við atliti at hesum skulu luttakara-
landini skunda undir, at tvítjóða- og
fleirtjóðaavtalur verða gjørdar, ella at
tikið verður undir við verandi avtalam.

Grein 12

1. Luttakaralandini skulu tryggja ein-
um barni, sum er ført fyri at orða síni
egnu sjónarmið, rættin til frítt at greiða
frá hesum sjónarmiðum í øllum viður-
skiftum, sum hava samband við barnið;
dentur skal leggjast á barnsins sjónar-
mið í samsvari við aldurin á barninum,
og hvussu búgvíð tað er.

2. Við atliti at hesum skal barnið
serliga fáa høvi til at koma til orðanna

í einari og hvörjari viðgerð av málum við dóms- ella fyrisingarmyndugleika, sum viðvikja barninum, annaðhvørt beinleiðis ella gjøgnum eitt umboð ella ein hóskaði stovn, og skal tað gerast í samsvari við mannagongdir, sum eru ásettar í tjóðarrætti.

Grein 13

1. Barnið skal hava framsøgufrælsi; hesin rættur fevnir um frælsi til uttan mun til landamørk at leita upp, taka ímóti og lata frá sær upplýsingar og áskoðanir av einum og hvørjum slag, annaðhvørt munnliga, skrivliga ella á prenti sum list ella á ein og hvønn annan hátt, sum barnið velur.

2. Rætturin til at útinna henda rætt kann avmarkast, men bert sambært lógini, og har tað er neyðugt:

(a) við virðing fyri rættindum ella umdømi hjá øðrum; ella

(b) til at verja tjóðartrygdina, alment rættarskil (ordre public), fólkaheilsu ella siðastand.

Grein 14

1. Luttakaralondini skulu virða barnsins rætt til hugsanar-, samvitsku- og trúarfrælsi.

2. Luttakaralondini skulu virða rættindi og skyldur hjá foreldrum, og um tað er galdandi, verjum, til at á ein hátt, sum svarar til støðugu menningina av førleikum barnsins, at geva barninum leiðreglur um at útinna sín rætt.

3. Bert slíkar avmarkingar, sum eru

lógarásettar, kunnu setast til frælsi til at virka og liva sambært síni trúgv ella sannføring, og sum eru neyðugar fyri at verja almennu trygdina, skil, fólkaheilsuna, siðastandin ella støðislig rættindi og frælsi hjá øðrum.

Grein 15

1. Luttakaralondini viðturkenna barnsins rætt til felagsfrælsi og frælsi tess til at taka lut í friðarligum savningum.

2. Aðrar avmarkingar mugu ikki setast til tað at útinna hesi rættindi enn tær, sum eru lógarásettar, og sum eru neyðugar í einum fólkaræðissamfelag fyri at virða tjóðartrygdina ella almennu trygdina, alment rættarskil (ordre public), fyri at verja fólkaheilsuna ella siðastandin ella fyri at verja rættindi og frælsi hjá øðrum.

Grein 16

1. Einku barn eigur at verða fyri tilvildarligari ella ólógligari uppílegging í síni persónligu viðurskifti, heimalív, heim ella brævaskifti, ei heldur fyri æruskemd ella útspilling.

2. Barnið hevur rætt til lógarvernd fyri slíkari uppílegging ella ágangi.

Grein 17

Luttakaralondini viðturkenna týðningarmikla leiklutin hjá fjølmiðlunum og skulu tryggja, at barnið hevur atgongd at kunning og tilfari frá ymsum innlenskum og altjóða keldum, serstakliga teimum, sum hava til endamáls at styrkja

barnsins sosialu, andligu og siðalagsligu vælferð og kropsligu og sálarligu heilsu. Við tí í hugar skulu luttakaralondini:

(a) eggja fjølmiðlunum til at breiða út kunning og tilfar, sum hevur sosialt og mentanarligt virði fyri barnið og er í samsvari við andan í grein 29;

(b) eggja til altjóða samstarv um at framleiða og veita hvør øðrum slíka kunning og slíkt tilfar frá ymsum mentanarligum, innlendskum og altjóða keldum og breiða tað út;

(c) eggja til at framleiða og at breiða út barnabøkur;

(d) eggja fjølmiðlunum til at hava serligt fyrilit fyri málsliga tørvinum hjá børnum, sum eru partur av einum minniluta ella upprunafólki;

(e) eggja til at menna hóskaði leiðreglur um at verja barnið fyri upplýsingum og tilfari, sum skaðar barnsins vælferð, sbr. ásetingarnar í grein 13 og 18.

Grein 18

1. Luttakaralondini skulu leggja seg eftir at tryggja, at meginreglan um, at bæði foreldur hava felags ábyrgd av uppaling og menning barnsins, verður viðurkend. Foreldrini, ella møguliga verjin, hava høvuðsábyrgdina av uppaling og menning barnsins. Tey skulu seta tørv barnsins fremst.

2. Fyri at tryggja og fremja tey rættindi, sum eru umrødd í hesum sáttmála, skulu luttakaralondini veita foreldrum og verjum nøktandi stuðul,

tá ið tey útinna sínar skyldur sum barnauppálarar og skulu tryggja, at stovnar, skipanir og tænastræviingar til barnaumsorgan verða ment.

3. Luttakaralondini skulu seta øll hóskaði tiltøk í verk fyri at tryggja, at børn hjá foreldrum, ið arbeiða, hava rætt til at fáa gagn av teimum umsorganartiløkum fyri børn, sum tey hava rætt til.

Grein 19

1. Luttakaralondini skulu seta í verk øll hóskaði lóggávulig, fyrisingarlig, samfelagslig og útbúgvingarlig tiltøk til at verja barnið fyri øllum sløgum av kropsligum ella sálarligum ágangi, skaða ella misnýtslu, vanrøkt ella vanrøknari viðferð, harðskapi ella úrnýtslu, m.a. kynsligari misnýtslu, meðan foreldrini, verjin ella onnur hava barnið undir hond.

2. Slík verndartiløk eiga í hóskaði mun at fevna um munagóðar leiðreglur, eins væl og um at búgva til virkisætlanir, sum kunnu veita tann neyðuga stuðulin til barnið og til teirra, sum hava barnið undir hond, sum til onnur sløg av fyrirbyrgingum og eyðmerkingum, fráboðanum, tilvísingum, kanningum, viðgerðum og framhaldsviðgerðum av tilburðum av harðskapi ímóti børnum, sum greitt er frá omanfyri og um neyðugt til rættarsókn.

Grein 20

1. Eitt barn, sum fyribils ella støðugt ikki

fær verið heima saman við næstingum sínum ella av tí, at tað er best fyri barnið sjálvt, ikki fær loyvi at verða verandi heima, hevur rætt til serliga vernd og stuðul frá landsins myndugleikum.

2. Luttakaralondini skulu í samsvari við tjóðarrætt sín tryggja slíkum barni aðra umsorgan.

3. Slík umsorgan kann m.a. fevna um at seta barn til fosturs, Kafalah eftir islamiskari lóg, ættleiðing ella um neyðugt at seta barn á hóskandi stovn fyri børn. Tá ið mett verður um møguligar loysnir, skal havast hóskandi fyrilit fyri, at ynskilig er, at samanhang er í uppvækstri barnsins og fyri tjóðfrøðiliga, átrúnaðarliga, mentanarliga og málsliga bakstøði barnsins.

Grein 21

Tey luttakaralond, sum viðurkenna og/ella loyva ættleiðing, skulu tryggja, at tørvur barnsins hevur altavgerandi týðning og skulu:

(a) tryggja, at ættleiðingin av barninum bert kann verða góðkend av skikkaðum myndugleikum, sum í samsvari við galdandi rætt og siðvenju og við støði í øllum viðkomandi og álítandi upplýsingum gera av, at ættleiðing er loyvilig við atliti at støðu barnsins viðvíkjandi foreldrum, avvarðandi og verjum, og at, um neyðugt, onnur, sum verða ávirkað av ættleiðingini, hava boðað frá, at tey geva kunnað samtykki til ættleiðingina grundað á neyðugu ráðgevingina;

(b) viðurkenna, at altjóða ættleiðing kann verða fatað sum ein annar háttur at taka sær av einum barni, um barnið ikki kann setast til fosturs ella kann verða ættleitt, ella tað ikki ber til at taka sær av barninum á annan nøktandi hátt í heimlandi tess;

(c) tryggja, at umrødda barn í sambandi við altjóða ættleiðing verður vart eftir reglum, ið svara til tær, sum eru galdandi í sambandi við innlenska ættleiðing;

(d) um tað snýr seg um altjóða ættleiðing, seta hóskandi tiltøk í verk fyri at tryggja, at ættleiðingin ikki hevur við sær óhøviligan figgjarligan vinning fyri tey, sum hava verið við til at fáa ættleiðingina í lag;

(e) fremja, har ið tað er hóskiligt, endamálini við hesi grein við at gera tví-tjóða- ella fleirtjóðaskipanir ella -avtalur og innan fyri hesar karmar miða ímóti at tryggja, at tað at ættleiða barn til annað land fer fram gjøgnum ábyrgdarfullar myndugleikar ella stovnar.

Grein 22

1. Luttakaralondini skulu seta hóskandi tiltøk í verk til at tryggja, at eitt barn, sum søkir um flóttafólkastøðu, ella sum verður mett sum flóttafólk í samsvari við galdandi altjóðarrætt ella tjóðarrætt og siðvenju, sama um barnið kemur einsamalt ella er saman við foreldrunum ella øðrum, fær hóskandi vernd og menniskjansligan stuðul og fær tey rættindi, sum eru ásett í hesum

sáttmála og í øðrum altjóða lögskjølum, ið snúgva seg um mannarættindi ella menniskjanslig viðurskifti, sum hetta sama land er partur av.

2. Við hesum máli skulu luttakaralondini í tann mun, sum tey meta er hóskaði, samstarva um eina og hvørja roynd, ið er framd av Sameindu tjóðum og øðrum ábyrgum millumtjóðafelagsskapum ella privatum felagsskapum, sum samstarva við Sameindu tjóðir, fyri at verja og stuðla einum slíkum barni og fyri at finna foreldrini ella aðrar næstingar at einum og hvørjum barni, sum er flóttafólk, við tí endamáli at fáa til vegar tær upplýsingar, sum eru neyðugar, fyri at barnið skal kunna sameinast aftur við næstingar sínar. Um so er, at hvørgin av foreldrunum og eingir aðrir næstingar kunnu finnast, skal barnið fáa somu vernd sum eitt og hvørt annað barn, sum varandi ella í eitt tíðarskeið ikki fær verið heima hjá næstingum sínum uttan mun til orsökina, í samsvari við henda sáttmála.

Grein 23

1. Luttakaralondini viðrøkna, at eitt barn, ið ber sálarligt ella kropsligt brek, eigur at hava eitt ríkt og virðiligt lív í korum, sum tryggja virðileika, stimbra sjálvsálitið og gera sítt til, at barnið kann taka virknan lut í samfelagslívinum.

2. Luttakaralondini viðrøkna rættin hjá barni, ið ber brek, til serliga umsorgan og skal innan fyri

karmarnar av tí orku, sum er til taks, arbeiða fyri at tryggja tí barninum, ið hevur rættin, og teimum, sum hava ábyrgd av barnsins umsorgan, tann stuðul, sum søkt verður um, og sum er rímligur við atlit at støðu barnsins og umstøðunum hjá foreldrunum ella øðrum, sum ansa barninum.

3. Í ásannanina av at eitt barn, ið ber brek, hevur serstakan tørv, skal stuðul, sum verður veittur sambært stk. 2, vera ókeyppis, tá ið tað er gjørligt, við tað at fyrilit verður havt fyri figgjarligu orku foreldranna ella figgjarligu orkuni hjá øðrum, ið ansa barninum, og skal hann evnast soleiðis til, at hann tryggjar, at barnið, ið ber brek, til fulnar hevur atgongd at og tekur ímóti frálæru, útbúgving, heilsurøkt, endurbúgving, fyrireiking til arbeiðslívið og móguleikum fyri frítíðarítrivi, alt á ein hátt, sum í best móguligan mun gagnar barnsins sosialu tillaging og persónligu menning, m.a. barnsins mentanarligu og andligu menning.

4. Luttakaralondini skulu sambært andanum í altjóða samstarvi leggja seg eftir at veita hvørt øðrum nøktandi kunning um fyribyrgjandi heilsurøkt og um læknafrøðiliga, sálarfrøðiliga og virkisliga viðgerð av børnum, ið bera brek, m.a. at breiða út og geva atgongd at upplýsingum um sløg av endurbúgving, frálæru og yrkisleiðbeining, so luttakaralondini fáa høvi til at bota um sínar førleikar og sín kunnsleika og til at økja um royndir sínar á

hesum økjum. Hesum viðvíkjandi skal serligt fyrilit havast fyrri tørvinum hjá menningarlondunum.

Grein 24

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til best möguliga heilsustøðu, hava rætt til at fáa sjúkuviðgerð og til at fáa heilsubót. Luttakandi lond skulu miða ímóti at tryggja, at rætturin til at fáa slíka viðgerð og røkt ikki verður tikin frá nøkrum barni.

2. Luttakaralondini skulu virka fyrri, at hesin rættur verður framdur til fulnar og serstakliga fyrri at seta hóskandi tiltøk í verk fyrri:

(a) at minka um pinkubarna- og barnadeyða;

(b) at tryggja, at neyðugur læknaligur stuðul og heilsurøkt verða veitt øllum børnum við serligum denti á at menna ta primeru heilsutænastuna;

(c) at royna at tálma sjúku og føðslutroti, m.a. innan fyrri karmarnar av heilsutænastuni, eitt nú við at nýta lættliga atkomuliga tøkni og við at veita nóg stórar nøgdir av føðsluríkum mati og reinum drekkivatni við fyriliti fyrri teimum vandum og váðum, sum hava samband við umhvørvisdálking;

(d) at tryggja kvinnum nøktandi barnakonu- og barnsburðarrøkt;

(e) at tryggja, at allir bólkar í samfelagnum, serstakliga foreldur og børn, fáa kunning um og kunnu fáa frálæru í og verða stuðlað til at nýta støðisliga vitan um barnaheilsu og -føðslu, fyrri-

munirnar við bróstageving, heilsufrøði og reinføri og at fyrribyrgja óhappi;

(f) at menna fyrribyrgjandi heilsurøkt, ráðgeving til foreldur, og harumframt frálæru og stuðul í sambandi við barnaavmarking.

3. Luttakaralondini skulu seta øll munadygg og hóskandi tiltøk í verk fyrri at taka av siðbundnar halgisiðir, sum eru skaðiligir fyrri heilsu barna.

4. Luttakaralondini binda seg til at virka fyrri og eggja til altjóða samstarv fyrri stigvíst at røkka tí máli, at tann rættur, sum er viðurkendur í hesi grein, verður útintur til fulnar. Hesum viðvíkjandi skulu serlig fyrilit havast fyrri tørvinum hjá menningarlondunum.

Grein 25

Luttakaralondini viðurkenna rættin hjá barni, sum av teimum skikkaðu myndugleikunum er vorðið sett heiman fyrri at fáa røkt, vernd ella viðgerð fyrri at bøta um kropsligu ella sálarligu heilsuna, til við millumbilum at fáa eina meting av tí viðgerð, sum barnið fær, og allar aðrar umstøður viðvíkjandi tí, at tað er sett heiman.

Grein 26

1. Luttakaralondini skulu viðurkenna rættin hjá øllum børnum til at njóta sosiala trygd, m.a. almannatrygd, og skal gera neyðug tiltøk fyrri óskert at røkka hesum rætti í samsvari við tjóðarrætt.

2. Stuðul eigur at verða veittur, tá ið tað verður mett at vera hóskiligt, og skal tað gerast við fyriliti fyri figgjarligu umstøðunum og øðrum umstøðum hjá barninum og teimum, sum hava ábyrgdina av at uppihalda barninum, og fyri øllum øðrum viðurskiftum, ið hava týðning, tá ið barnið søkir um almannahjálp ella søkt verður vegna barnið.

Grein 27

1. Luttakaralondini viðurkenna rættin hjá øllum børnum til tey lívskor, sum eru neyðug fyri barnsins kropsligu, sálarligu, andligu, siðalagsligu og sosialu menning.

2. Foreldrini ella onnur við ábyrgd av barninum hava høvuðsábyrgd av eftir førimuni og figgjarorku at tryggja tey lívskor, sum eru neyðug fyri menning barnsins.

3. Luttakaralondini skulu í samsvari við landsins viðurskifti og eftir førleika og figgjarorku gera hóskandi tiltøk fyri at stuðla foreldrum og øðrum við ábyrgd av barninum við at seta í verk henda rætt og skulu, um tørvur er, veita hjálpartól og evna til stuðulsætlanir, serstakliga viðvíkjandi kosti, klædnabúna og bústaði.

4. Luttakaralondini skulu gera øll hóskandi tiltøk fyri tryggja, at uppihaldspeningur verður kravdur inn til barnið frá foreldrunum ella øðrum við figgjarligari ábyrgd av barninum, bæði í luttakaralandinum og í útlondum.

Serstakliga um tann, sum hevur figgjarligu ábyrgdina av barninum, er búsettur í øðrum landi enn barnið, skulu luttakaralondini taka undir við altjóðaavtalum ella við, at slíkar avtalur verða gjørdar og harumframt fáa aðrar hóskandi skipanir í lag.

Grein 28

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til útbúgving, og fyri stigvíst at røkka hesum rætti og við støði í meginregluni um javnstøðu skulu tey serstakliga:

(a) gera barnaskúlafrálæru kravda og atkomuliga ókeypis hjá øllum;

(b) eggja til, at ymsar útbúgvingar verða mentar eftir barnaskúlan, m.a. vanlig og yrkislig útbúgving, og gera tær atkomuligar og møguligar hjá øllum børnum og gera hóskandi tiltøk, sum t.d. at skipa ókeypis útbúgving og veita tilboð um figgjarligan stuðul í sambandi við figgjarliga trongd;

(c) skipa tað soleiðis, at tað ber til hjá øllum at fáa hægri útbúgving í samsvari við teirra lærigávu og øllum hóskandi tilboðum;

(d) skipa tað soleiðis, at tað er møguligt og atkomuligt hjá øllum børnum at fáa lestrarleiðbeining og yrkisleiðbeining;

(e) gera tiltøk fyri at eggja til, at gingið verður regluliga í skúla, og at so fá sum gjørligt falla frá.

2. Luttakaralondini skulu gera hóskandi tiltøk fyri at tryggja, at agin í

skúlanum verður stýrður á ein hátt, sum fer væl um barnsins virðileiki sum menniskja og er í samsvari við henda sáttmála.

3. Luttakaralondini skulu virka fyri og stuðla altjóða samstarvi um útbúgvingarspurningar, serstakliga fyri at vera við til at taka av fákunnu og ólesi allastaðni í heiminum og gera tað lættari at sleppa at vísindaligari og tøkniligari vitan og nútímans frálærúhátum. Hesum viðvíkjandi skal serligt fyrilit havast fyri tørvinum hjá menningarlondunum.

Grein 29

1. Luttakaralondini eru samd um, at tað at útbúgva barn skal hava til endamáls at

(a) fullmenna barnsins móguleikar í sambandi við persónmensku, gávur og sálarligar og kropsligar førleikar;

(b) menna virðing fyri mannarættindum og støðisligu frælsisrættindunum og fyri teimum meginreglum, sum eru festar á blað í sáttmála Sameindu tjóða;

(c) menna virðing fyri foreldrum barnsins, tess egna mentanarlige samleika, máli og virðum, og fyri tjóðarvirðunum í tí landi, har ið barnið býr, og í landinum, haðan barnið upprunaliga stavar og fyri mentanum, sum eru øðrvísi enn egna mentan barnsins;

(d) búgva barnið til eitt ábyrgdarfult lív í einum fríum samfelag í einum anda av samlag, friði, tolsemi, javnstøðu

kynjanna millum og vinalagi millum øll fólk, tjóðfrøðiligar bólkar, tjóðarbólkar og trúarbólkar og fólk, sum hoyra til upprunafólk;

(e) menna virðing fyri natúrliga umhvørvinum.

2. Eingin partur av hesi grein ella av grein 28 eigur at tulkast sum uppílegging í tað frælsið, ið einstaklingar ella felagsskapir hava til at stovna og leiða frálærustovnar. Tó skal til eina og hvørja tíð havast fyrilit fyri teimum meginreglum, sum eru staðfestar í stk. 1 í hesi grein, og harumframt fyri krøvunum um, at útbúgving á slíkum stovnum lýkur tey minstukrøv, ið landið ásetur.

Grein 30

Í londum, har ið tað eru tjóðfrøðiligir, átrúnaðarlígrir ella málslígrir minnilutar ella fólk, sum hoyra til upprunafólk, skal einum barni, sum hoyrir til ein slíkan minniluta ella eitt slíkt upprunafólk, ikki sýstast rættin til í felagsskapi saman við øðrum úr sínum bólki at útinna sína egnu mentan, at játta sína trúgv og liva og virka sambært henni ella at nýta sítt egna mál.

Grein 31

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til hvíld og frítíð, til at spæla og hava frítíðarítriv, sum eru hóskaði fyri aldur barnsins, og til frítt at luttaka í tí mentanarlige og listalige lívinum.

2. Luttakaralondini skulu virða og

stimbra barnsins rætt til at luttaka til fulnar í tí mentanarliga og listaliga lív-inum og skulu eggja til, at nøktandi og javnsettir móguleikar eru tøkir í sambandi við mentanarligt, listaligt, frítíðarkent og heilsubótandi virksemini.

Grein 32

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til at verða vart fyri at verða úrnýtt fíggarliga og fyri at skula gera arbeiði, sum kann vera vandamikið, kann órógva útbúgving barnsins, ella kann skaða heilsu barnsins ella kropsligu, sálarligu, andligu, siðalagsligu ella sosialu menning barnsins.

2. Luttakaralondini skulu gera lóg-gávulig, fyrisitingarlig, samfelagslig og útbúgvingarlig tiltøk fyri at tryggja, at henda grein verður sett í verk. Við hesum í hyggju og við fyriliti fyri viðkomandi ásetingum í øðrum altjóða løgskjølum, skulu luttakaralondini serstakliga:

(a) áseta ein lágmarksaldur ella ymsar lágmarksaldrar fyri, nær einum er loyvt at arbeiða;

(b) áseta hóskandi reglur um arbeiðstíðir og arbeiðskor, og

(c) áseta hóskandi revsing ella onnur revsiltøk fyri at tryggja, at henda grein verður hildin á fullgóðan hátt.

Grein 33

Luttakaralondini skulu seta øll hóskandi tiltøk í verk, m.a. lóggávulig, fyrisitingarlig, samfelagslig og út-

búgvingarlig tiltøk fyri at verja børn fyri ólógligari nýtslu av rúsevnum og psykotropum evnum, eins og allýst er í altjóða sáttmálum, sum snúgva seg um hetta, og til at fyribyrja, at børn verða nýtt í sambandi við, at slík evni verða framleidd ólógliga og keypt og seld.

Grein 34

Luttakaralondini átaka sær at verja barnið fyri øllum sløgum av kynsligari úrnýtslu og kynsligari misnýtslu. Við atliti at hesum skulu luttakaralondini serstakliga seta í verk øll hóskandi innlendsk, tvítjóða- og fleirtjóðatiltøk fyri at forða fyri:

(a) at eitt barn verður lokkað ella noytt til at taka lut í nøkrum slag av ólógligum kynsligum virksemini;

(b) at børn verða úrnýtt til prostitútion ella onnur sløg av ólógligum kynsligum virksemini;

(c) at børn verða úrnýtt í pornografiskum framførslum og tilfari.

Grein 35

Luttakaralondini skulu seta í verk øll hóskandi innlendsk, tvítjóða- og fleirtjóðatiltøk fyri at fyribyrja, at børn verða flutt burtur, keypt ella seld til nakað endamál ella á nakran hátt.

Grein 36

Luttakaralondini skulu verja barnið fyri øllum øðrum sløgum av úrnýtslu, sum á nakran hátt kann skaða barnið.

Grein 37

Luttakaralondini skulu tryggja, at:

(a) einki barn verður fyri pínung ella aðrari harðrendari, ómenniskjansligari ella niðrandi viðferð ella revsing. Fólki, ið eru yngri enn 18 ár, skulu ikki kunna dømast til deyða ella fáa lívstíðardóm uttan móguleika fyri at verða latin leys;

(b) frælsið má ikki verða tikið frá nøkrum barni ólógliga ella tilvildarliga. Handtøka, varðhald ella fongsling av einum barni skal vera í samsvari við lóggávuna og kann bert nýtast sum neyðloysn og í stytst hóskandi tíðarskeið;

(c) tað barn, sum frælsið er tikið frá, eigur at verða viðfarið menniskjansliga og við virðing fyri natúrliga virðileika menniskjans og á ein hátt, sum hevur fyrilit fyri teirra aldursliga tørvi. Serstakliga skal tað barn, sum frælsið er tikið frá, og vaksni haldast hvør sær, uttan so at tað ikki verður mettt at vera til gagns fyri tørv barnsins, at tað verður hildið frá teimum vaksnu, og skal hava rætt til at varðveita sambandið við sínar næstingar við brævaskifti og vitjan, undantikið undir serligum umstøðum;

(d) tað barn, sum frælsið er tikið frá, hevur rætt til skjóta atgongd at lögfrøðiligari og aðrari hóskandi hjálp og harumframt rætt til at royna frælsistøkuna við ein dómstól ella annan skikkaðan, óheftan og óvildarligan myndugleika og til, at eitt slíkt mál fær eina skjóta avgerð.

Grein 38

1. Luttakaralondini átaka sær at virða og tryggja, at tær ásetingar í altjóða menniskjansligum rætti, sum eru galdandi fyri tey í vápnaðum ósemjum, og sum eru av týðningi fyri barnið, verða virdar.

2. Luttakaralondini skulu seta øll gjørlig tiltøk í verk fyri at tryggja, at persónar yngri enn 15 ár ikki taka beinleiðis lut í figgindaskapi.

3. Luttakaralondini skulu lata vera við at kalla nakran inn til hertænastu, sum ikki er fyltur 15 ár, í teirra vápnaðu herlið. Í sambandi við innkalling millum fólk, sum eru fylt 15 ár, men ikki 18 ár, skulu luttakaralondini miða ímóti, at tey elstu verða vald fyrst.

4. Í samsvari við skyldur sínar sambært altjóða menniskjansligum rætti til at verja vanliga borgaran í vápnaðum ósemjum skulu luttakaralondini seta í verk øll gjørlig tiltøk fyri at tryggja, at børn, sum eru ávirkað av eini vápnaðari ósemju, verða vard og fáa umsorgan.

Grein 39

Luttakaralondini skulu seta øll hóskaandi tiltøk í verk fyri at skunda undir, at barn, sum hevur verið fyri vanrøkt, úrnýtslu ella misnýtslu, pínung ella á annan hátt hevur verið fyri harðrendari, ómenniskjansligari ella niðrandi viðferð ella revsing ella vápnaðum ósemjum, fær kropsliga og sálarliga heilsubót og

kemur aftur á beint. At lekja og fáa barnið aftur á beint skal fara fram í einum umhvörvi, sum stimbrar barnsins heilsu, sjálfsvirðing og virðileika.

Grein 40

1. Luttakaralondini viðurkenna, at eitt barn, sum er fyri illgruna um ella verður ákært fyri ella er dømt fyri at hava framt revsiverd viðurskifti, hefur rætt til at verða viðfarið á ein hátt, sum stimbrar barnsins ans fyri virðileika og virði, sum mennir barnsins virðing fyri mannarættindum og støðisligum frælsisrættindum hjá øðrum, og sum hefur fyrilit fyri, hvussu gamalt barnið er og fyri ynskinum um at stuðla undir, at barnið kemur aftur á beint og átekur sær ein uppbyggjandi leiklut í samfelagnum.

2. Við atlitum at hesum og við fyriliti fyri viðkomandi ásetingum í altjóða løgskjølum skulu luttakaralondini fyrst og fremst tryggja, at

(a) einki barn skal verða lagt undir illgruna fyri at hava framt revsiverd viðurskifti ella verða ákært ella dømt fyri gerðir ella undanlát, sum ikki vóru bannað við tjóðarrætt ella altjóðarrætt um tað mundið, tá ið lógin varð brotin;

(b) tað barn, sum er undir illgruna ella verður ákært fyri at hava framt revsiverd viðurskifti, verður í minsta lagi tryggjað:

(i) at verða mett at vera ósekt, til tað er prógvað sambært lógini, at tað er sekt;

(ii) at verða kunnað beinanvegin og beinleiðis um tað, ið ákærurnar fevna um, um neyðugt gjøgnum foreldur ella verja, og til at fáa lögfrøðiliga og aðra hóskaði hjálp til at fyrireika og seta fram verju sína;

(iii) at fáa málið avgjørt, uttan seinkan, av einum skikkaðum, óheftum og óvildarligum myndugleika ella dómsvaldi eftir einari óheftari dómsviðgerð sambært lógini við hjáveru av einum lögfrøðiligum ella øðrum hóskaði ráðgeva, uttan so at hetta ikki verður mett at gagna barnsins tørv, serliga tá ið hugsað verður um barnsins aldur ella støðu, foreldur ella verja barnsins;

(iv) ikki at verða noytt til at leggja fram vitnisfrágreiðing ella játta, at tað er sekt; rætt til at avhoyra ella fáa vitni avhoyrd, sum vitna ímóti tí, og til barnsins vegna og á jøvnum føti at fáa vitni kallað inn og fáa tey avhoyrd;

(v) um mett verður, at barnið hefur framt revsiverd viðurskifti, at fáa avgerðina um tað og eitt og hvørt tiltak, sum er framt sum fylgja av tí, roynt við ein hægri skikkaðan, óheftan og óvildarligan myndugleika ella dómsvald sambært lógini;

(vi) at fáa ókeypis hjálp frá einum tulki, um barnið ikki skilur ella talar málið, ið verður nýtt;

(vii) at fáa persónligu viðurskifti síni virð til fulnar á øllum stigum í málgongdini.

3. Luttakaralondini skulu stremba eftir at virka fyri at gera lógir og manna-

gongdir og skipa myndugleikar og stovnar, sum serstakliga eru lagað til børn, sum eru undir illgruna, verða ákærð fyri ella verða mett at hava framt revsiverð viðurskifti, m.a. serliga:

(a) at áseta ein lágmarksaldur fyri, hvussu gomul børn skulu vera, innan tey verða mett at vera før fyri at kunna fremja revsiverð viðurskifti,

(b) tiltøk, tá ið tað er hóskiligt og ynskiligt, til at taka sær av slíkum børnum uttan at taka til rættarstig, treytað av, at mannarættindi og rættarvernd verða virð til fulnar.

4. Ymisk tiltøk, sum t.d. umsorgan, leiðbeining og umsjón, ráðgeving, royndarleyslating, avtalur um at seta børn til fosturs, frálæra og vinnuvendar útbúgvingarætlanir og aðrir valmøguleikar til at seta barn á stovn, skulu vera tøk fyri at tryggja, at børn verða viðfarin á ein hátt, sum gagnar teirra tørvi og samsvarar hóskandi við teirra persónligu viðurskifti og við brotsverkið.

Grein 41

Einki í hesum sáttmála skal ávirka nakra áseting, sum betur fremur barnsins rættindi, og sum kann vera partur av:

(a) lóggávuni hjá einum lutakara-landi, ella

(b) altjóðarættinum, sum er galdandi fyri landið.

KAPITTUL II

Grein 42

Luttakaralondini binda seg til gjøgnum hóskiligt og virkin tiltøk at gera bæði vaksin og børn kunnug við meginreglurnar og ásetingarnar í sáttmálanum.

Grein 43

1. Viðvíkjandi tí at kanna, hvørji framstig, ið luttakaralondini gera fyri at lúka tær treytir, sum tey hava átikið sær sambært hesum sáttmála, verður ein nevnd skipað at taka sær av rættindum barna, sum skal fremja tær uppgávur, sum eru tilskilaðar niðanfyri.

2. Nevndin skal mannast av tíggu serkønum fólki, ið eru høgt í metum siðalagsliga og hava viðurkendand serkunnleika á tí øki, sum hesin sáttmáli fevnir um. Luttakaralondini velja limirnar í nevndini millum sínar ríkisborgarar, og teir skulu virka í sínum persónliga eginleika, við tað at fyrilit verður havt fyri jøvnum landafrøðiligum býti og teimum rættarskipanum, ið hava størstan týðning.

3. Limirnir í nevndini verða valdir við loyniligari atkvøðugreiðslu við støði í einum yvirliti yvir persónar, sum luttakaralondini tilnevna. Eitt og hvørt luttakaraland kann tilnevna ein persón, sum er ríkisborgari í landinum.

4. Fyrsta nevndarval fer fram í seinasta lagi seks mánaðir eftir tann dag, ið hesin sáttmáli kemur í gildi og eftirsíðan annað hvørt ár. Minst fyra

mánaðir fyri dagfestingina fyri hvørt val skal aðalskrivari Sameindu tjóða skrivliga heita á luttakaralondini um innan 2 mánaðir at tilnevna valevni til nevndina. Aðalskrivarin setur síðan upp eitt yvirlit í stavrað yvir allar persónar við tilskilan til, hvat luttakaraland hevur tilnevnt teir, og sendir luttakaralondunum yvirlitið.

5. Valini fara fram á fundum millum luttakaralondini, sum aðalskrivarin í høvuðssæti ST kallar inn til. Á hesum fundum, sum eru viðtøkuførir, um 2/3 av luttakaralondunum taka lut, verða teir persónar valdir í nevndina, sum fáa flestar atkvøður og avgjördan meiriluta av teimum atkvøðum, sum verða greiddar av teimum, sum eru til staðar, og sum greiða atkvøðu vegna luttakaralondini.

6. Limirnir í nevndini verða valdir fyri eitt fyra ára tíðarskeið. Teir kunnu veljast aftur, um so er, at teir verða tilnevndir aftur. Embætistíðin fyri fimm av teimum limum, sum eru valdir við fyrsta val, rennur tó út eftir tvey ár; beint eftir fyrsta val verða hesir fimm limirnir valdir við lutakasti, ið formaðurin fyri fundin skipar fyri.

7. Um ein limur í nevndini doyr, leggur frá sær ella boðar frá, at hann ella hon av aðrari orsök ikki longur kann røkja skyldur sínar í nevndini, tilnevni tað luttakaraland, sum tilnevndi umrødda persón, við fyrivarni fyri góðtøku nevndarinnar, ein annan

serkønan millum sínar ríkisborgarar til at virka tað, ið er eftir av tíðarskeiðinum.

8. Nevndin ásetur sjálv sína starvs- skipan.

9. Nevndin velur fólk til at manna síni álitisstørv fyri eitt tvey ára tíðarskeið.

10. Nevndarfundir verða vanligar hildnir í høvuðssæti ST ella á einum øðrum hóskaði stað eftir tí, sum nevndin hevur ásett. Nevndin kemur vanligar saman eina ferð um árið. Longdin á nevndarfundum verður ásett, og um neyðugt mett um, á einum fundi millum luttakaralondini í hesum sáttmála, við fyrivarni fyri góðtøku ST-aðalfundarins.

11. Aðalskrivari Sameindu tjóða útvegar nevndini starvsfólk og aðrar hentleikar, ið eru fyri neyðini, soleiðis at hon munadygt kann útvinna sítt virksemi sambært hesum sáttmála.

12. Við góðkenning aðalfundarins fáa limirnir í nevndini, sum er stovnað sambært hesum sáttmála, samsýning av ognuðum Sameindu tjóða eftir teimum treytum, sum aðalfundurin ger av.

Grein 44

1. Luttakaralondini binda seg gjøgnum aðalskrivara Sameindu tjóða at leggja fram frágreiðingar fyri nevndina um tey tiltøk, ið tey hava gjørt fyri at fremja tey rættindi, sum eru viðurkend í sáttmálanum, og um tey framstig, sum eru gjørd fyri, at hesi rættindi kunnu verða gagnnýtt:

(a) innan tvey ár frá sáttmálin kemur í gildi í umrødda luttakaralandi,

(b) eftirsíðan fimta hvørt ár.

2. Frágreiðingar lagdar fram sambært hesi grein skulu tilskila viðurskifti og møguligar trupulleikar, sum hava ávirkan á, í hvussu stóran mun skyldurnar sambært hesum sáttmála verða loknar. Frágreiðingarnar skulu eisini fevna um nøktandi upplýsingar til at gera tað møguligt hjá nevndini at fáa víðtøkna fatan av, hvussu sáttmálin verður settur í verk í umrødda landi.

3. Eitt luttakaraland, sum hevur lagt fram ta víðfevnda fyrstu frágreiðingina fyri nevndina, nýtist ikki í teimum seinni frágreiðingunum, ið verða lagdar fram sambært stk. 1 (b), at endurtaka støðisligar upplýsingar, sum kunnað er um frammanundan.

4. Nevndin kann biðja luttakaralondini um fleiri upplýsingar í sambandi við, at sáttmálin er settur í verk.

5. Nevndin skal annað hvørt ár gjøgnum figgjarliga og samfelagsliga ráðið leggja fram frágreiðing um virki sítt fyri aðalfundi Sameindu tjóða.

6. Luttakaralondini skulu gera frágreiðingar sínar alment atkomiligar fyri almenninginum í sínum egnum londum.

Grein 45

Fyri at fremja, at sáttmálin og altjóða samstarvið á tí øki, sum sáttmálin fevnir um, verða sett í verk á munadyggan hátt:

(a) skulu serfelagsskapirnir, UNICEF og aðrir stovnar Sameindu tjóða eiga rætt til at vera umboðaðir, meðan verksetingartiltøkini, sum snúgva seg um tær ásetingar í hesum sáttmála, sum eru innan fyri teirra heimildir, verða eftirkannað. Nevndin kann heita á serfelagsskapir, UNICEF og aðrar skikkaðar stovnar, sum hon metir at vera hóskiligar, til at veita serkøna ráðgeving um, hvussu sáttmálin skal setast í verk á økjum, sum eru innan fyri heimildirnar hjá hvørjum einstøkum stovni. Nevndin kann heita á serfelagsskapirnar, UNICEF og aðrar stovnar Sameindu tjóða til at leggja fram frágreiðing um, hvussu sáttmálin er settur í verk á økjum, sum teirra virksemi fevnir um.

(b) Nevndin sendir, tá ið hon metir tað vera hóskandi, serfelagsskapunum, UNICEF og øðrum skikkaðum stovnum allar tær frágreiðingar frá luttakaralondunum, sum hava eina áheitan um ella vísa á ein tørv á tøkniligari ráðgeving ella stuðli, saman við viðmerkingum og møguligum uppskotum frá nevndini, ið snúgva seg um hesar áheitanir ella tørvir.

(c) Nevndin kann mæla aðalfundinum til at heita á aðalskrivaran um teirra vegna at gera kanningar av serstøkum evnum, ið snúgva seg um rættindi barnsins.

(d) Nevndin kann bera fram uppskot og tilráðingar við støði í teimum

upplýsingum, sum eru móttiknar sambært grein 40 og 45 í hesum sáttmála. Slík uppskot og tilráðingar verða send einum og hvørjum luttakaralandi, sum verður ávirkað, og boðað verður aðalfundinum frá tí saman við møguligum viðmerkingum frá luttakaralondunum.

KAPITTUL III

Grein 46

Eitt og hvørt land kann undirskriva henda sáttmála.

Grein 47

Hesin sáttmáli skal staðfestast. Staðfestingarskjøl skulu latast aðalskrivara Sameindu tjóða í varðveitslu.

Grein 48

Øllum londum skal vera loyvt at taka undir við hesum sáttmála. Undirtøkskjøl skulu latast aðalskrivara Sameindu tjóða í varðveitslu.

Grein 49

1. Hesin sáttmáli fær gildi tann 30. dagin eftir dagfestingina fyri, at tað 20. staðfestingar- ella undirtøkuskjalið er latið aðalskrivara Sameindu tjóða í varðveitslu.

2. Fyri eitt og hvørt land, sum staðfestir ella tekur undir við hesum sáttmála eftir tað 20. staðfestingar- ella undirtøkuskjalið er latið í varðveitslu, kemur sáttmálin í gildi á tí 30. degnum

eftir, at landsins egna staðfestingar- ella undirtøkuskjal er latið í varðveitslu.

Grein 50

1. Eitt og hvørt luttakaraland kann leggja fram broytingaruppskot í sambandi við sáttmálan og senda aðalskrivara Sameindu tjóða tað. Aðalskrivarin skal síðan senda luttakaralondunum broytingaruppskotið við áheitan um, at tey boða frá, í hvønn mun tey ynskja, at luttakaralondini kalla inn til eina ráðstevnu við tí endamáli at viðgera og atkvøða um uppskotini. Um so er, at í minsta lagi ein triðingur av luttakaralondunum innan fyra mánaðir eftir dagfestingina fyri, at eitt slíkt broytingaruppskot er sent út, setur fram ynski um eina slíka ráðstevnu, skal aðalskrivarin kalla inn til ráðstevnuna vegna Sameindu tjóðir. Ein og hvør broyting, sum verður samtykt av einum meiriluta av teimum luttakaralondum, sum eru til staðar og greiða atkvøðu á ráðstevnuni, skal leggjast fram fyri aðalfund Sameindu tjóða til góðkenningar.

2. Eitt broytingaruppskot, sum verður samtykt í samsvari við stk. 1 í hesi grein, kemur í gildi, tá ið aðalfundur Sameindu tjóða hevur góðkent tað, og tveir triðingar av luttakaralondunum hava samtykt tað.

3. Tá ið ein broyting fær gildi, er hon bindandi fyri tey luttakaralond, sum hava góðkent hana, og hini luttakaralondini eru framvegis bundin av ásetingunum í hesum sáttmála og

möguligum eldri broytingum, sum tey hava góðkent.

Grein 51

1. Aðalskrivari Sameindu tjóða skal taka ímóti og senda øllum londunum tekstin við teimum fyrivarnum, sum londini hava tikið um mundið fyri staðfesting ella undirtøku.

2. Eitt fyrivarni, sum ikki er sam-bæriligt við ætlan og endamál í hesum sáttmála, skal ikki loyvast.

3. Fyrivarni kann til eina og hvørja tíð takast aftur við at boða aðalskrivara Sameindu tjóða frá tí, sum harnæst skal boða øllum londunum frá tí. Eini slík boð fáa gildi tann dag, ið aðalskrivarin fær tey.

Grein 52

Eitt luttakaraland kann siga upp henda sáttmála við at boða aðalskrivari Sameindu tjóða skrivliga frá tí. Uppsøgnin fær gildi *eitt* ár eftir tann dag, ið aðalskrivarin hevur móttikið hana.

Grein 53

Aðalskrivari Sameindu tjóða er til-nevndur til vørðslufólk fyri henda sáttmála.

Grein 54

Frumritið av hesum sáttmála, hvørs arábisku, kinversku, ensku, fronsku, russisku og sponsku tekstir hava javnsett gildi, verður latið í varðveitslu hjá aðalskrivara Sameindu tjóða.

Til váttnar av hesum hava undir-ritaðu umboð, sum av røttum hava heimild til tess hvørt frá síni stjórn, skrivað undir henda sáttmála. Umframt Danmørk hava hesi lond á teimum ásettu døgnum ávikavist staðfest ella tikið undir við sáttmálanum:

Gana 5. februar 1990

Vjetnam 28. februar 1990

Ekvador 23. mars 1990

Vatikanríkið 20. apríl 1990

Belis 2. mai 1990

Guatemala 6. juni 1990

Sierra Leona 18. juni 1990

Bolivia 26. juni 1990

Svøríki 29. juni 1990

Mongolia 5. juli 1990

Egyptaland 6. juli 1990

El Salvador 10. juli 1990

Guinea 13. juli 1990

St. Kristoffur og Nevis 24. juli 1990

Móritius 26. juli 1990

Kenja 30. juli 1990

Senegal 31. juli 1990

Butan 1. august 1990

Togo 1. august 1990

Bangladesj 3. august 1990

Benin 3. august 1990

Sudan 3. august 1990

Frakland 7. august 1990

Gambia 8. august 1990

Honduras 10. august 1990

Kili 13. august 1990

Sovjetsamveldið 16. august 1990

Uganda 17. august 1990

Guinea-Bissau 20. august 1990

Kosta Rika 21. august 1990

Filipsoyggjar 21. august 1990
Burkina Faso 31. august 1990
Peru 4. september 1990
Indonesía 5. september 1990
Seyskelloyggjar 7. september 1990
Simbabvi 11. september 1990
Venesuela 13. september 1990
Nepal 14. september 1990
Mali 20. september 1990
Fólkaræðisliga lýðveldið Korea 21. september 1990
Meksiko 21. september 1990
Portugal 21. september 1990
Brasil 24. september 1990
Paragvei 25. september 1990
Saire 27. september 1990
Rumenia 28. september 1990
Malta 30. september 1990
Namibia 30. september 1990
Niger 30. september 1990
Lýðveldið Hvítarussland 1. október 1990
Kjad 2. október 1990
Nikaragua 5. október 1990
Barbados 9. október 1990
Burundi 19. október 1990
Grenada 5. november 1990
Pakistan 12. november 1990
Urugvei 20. november 1990
Argentina 4. desember 1990
Angola 5. desember 1990
Djibuti 6. desember 1990
Spania 6. desember 1990
Panama 12. desember 1990
Avstralia 17. desember 1990
Malavi 2. januar 1991
Jugoslavia 3. januar 1991

Kekkoslovakia 7. januar 1991
Noreg 8. januar 1991
Gujana 14. januar 1991
Ruanda 24. januar 1991
Kolumbia 28. januar 1991
Fílabeinsstrondin 4. februar 1991
Kýpros 7. februar 1991
Maldivoyggjar 11. februar 1991
Bahamaoyggjar 20. februar 1991
Dominika 13. mars 1991
Madagaskar 19. mars 1991
Nigeria 19. apríl 1991
Jemen 1. mai 1991
Laos 8. mai 1991
Ethiopia 14. mai 1991
Jameika 14. mai 1991
Libanon 14. mai 1991
Sao Tomi og Prinsipi 14. mai 1991
Móritania 16. mai 1991
Jordan 24. mai 1991
Bulgaria 3. juni 1991
Pólland 7. juni 1991
Tansania 10. juni 1991
Domingólýðveldið 11. juni 1991
Finnland 20. juni 1991
Sri Lanka 12. juli 1991
Kuba 21. august 1991
Ukreina 28. august 1991
Italia 5. september 1991

Í sambandi við staðfestingina ella undirtøkuna av sáttmálanum eru hesi fyrivarni tikin ella hesar váttanir lagdar fram:

Argentina: Váttan um, at Argentina tulkar grein 1 soleiðis, at vernd sátt-

málans tekur við frá tí degi, barnið er gitið.

Fyrivarni viðvíkjandi grein 21, (b), (c), (d) og (e).

Váttan viðvíkjandi grein 24, (f) um, at spurningar, ið einans snúgva seg um barnaavmarking er eitt foreldramál, sum skal fara fram í samsvari við siðfrøðiligar og siðalagsligar meginreglur. Tað verður staðfest, at tað er landsins skylda at syrgja fyri at leiðbeina foreldur og veita teimum útbúgving, so tey kunnu taka sær av børnunum á ábyrgdarfullan hátt.

Harumframt er váttan lögð fram um, at Argentina vil tulka grein 38 í samsvari við landsins lóggávu (sbr. grein 41) soleiðis, at børn ikki mugu taka lut í vápnaðum stríði.

Avstralia: Fyrivarni viðvíkjandi grein 37, (c), 2. pkt., í tann mun tað viðvíkur skylduni til at taka børn frá foreldrum í fongslum.

Bahamaoyggjar: Fyrivarni viðvíkjandi skylduni í grein 2 í tann mun tað viðvíkur tí at veita børnum ríkisborgararétt.

Bangladesj: Fyrivarni viðvíkjandi grein 14, stk. 1 og 21.

Kolumbia: Fyrivarni um, at lágmarksaldurin í grein 38, stk. 2 og 3, skal skiljast sum tað at vera fyltur 18 ár.

Kuba: Við tilvísing til grein 1 váttan um, at sambært kubanskari lóg ert tú ikki komin til lógaldurs við atlitum at øllum borgaraligum rættindum við at fylla 18 ár.

Djibuti: Váttan um, at landið ikki metir seg at vera bundið av ásetingum ella greinum í sáttmálanum, sum ikki eru sambærilig við landsins átrúnað ella siðbundnu virði.

Egyptaland: Fyrivarni viðvíkjandi øllum teimum greinum og ásetingum í sáttmálanum, sum snúgva seg um ættleiðing, serstakliga grein 20 og 21.

Frakland: Fyrivarni viðvíkjandi grein 40, stk. 2, (b), (v), soleiðis at avmarkað undantøk kunnu gerast við lóg.

Váttan um, at sáttmálin, serstakliga grein 6, ikki skal skiljast at vera til hindurs fyri at nýta franska lóggávu um sjálvkravda fosturtøku.

Harumframt er givin váttan um, at grein 30 ikki er galdandi fyri Frakland.

Indonesia: Váttan um, at sáttmálin ikki er galdandi í tann mun tað viðvíkur rættindum, sum eru uttan fyri karmarnar á indonesisku grundlógini ella í tann mun tað viðvíkur rættindum, sum raka tey, sum eru nevnd í indonesisku grundlógini.

Harumframt er váttan lögð fram um, at grein 1, 14, 16, 17, 21, 22 og 29 fara at verða tulkaðar í samsvari við indonesisku grundlógina.

Jordan: Fyrivarni um, at kongsríkið Jordan ikki metir seg at vera bundið av grein 14, 20 og 21, sum snúgva seg um barnsins rætt til trúarfrælsi og spurningin um ættleiðing, við tað at hesi rættindi eru í stríð við fyriskipanirnar í tí islamisku Shariah.

Jugoslavia: Fyrivarni viðvíkjandi

grein 9, stk. 1, í tann mun tað viðvíkur skylduni, at tað skal roynast av hægri myndugleika, innan til ber at umsorg-anaryvirtaka børn uttan samtykki.

Maldivoyggjar: Fyrivarni viðvíkjandi skyldunum í grein 14 og 21.

Mali: Váttan um, at grein 16 ikki er galdandi fyri Mali.

Malta: Fyrivarni viðvíkjandi grein 26, soleiðis at Malta bert er bundið í samsvari við nógaldandi maltiska lóg-gávu um almannytrygd.

Móritius: Fyrivarni viðvíkjandi grein 22.

Noreg: Fyrivarni viðvíkjandi skylduni í grein 40, stk. 2, (b), (v).

Pakistan: Fyrivarni um at ásetingar sáttmálans skulu tulkast við støði í islamiskari lóg og islamiskum virðum.

Pólland: Fyrivarni viðvíkjandi grein 7, soleiðis at rætturin hjá einum ættleiddum barni til at kenna lívfrøðiligu foreldur síni skal vera bundin av teimum avmarkingum, sum við lóg tryggja, at ættleiðingarforeldur kunnu varðveita barnsins uppruna sum trúnaðarmál.

Fyrivarni viðvíkjandi grein 38, soleiðis at pólsk lóg skal áseta loyvda aldursmarkið fyri at kalla inn til hermásliga ella tílíka tænastrá og at taka lut í hermásligum tiltøkum. Aldursmarkið má ikki vera niðan fyri tað, ið er nevnt í grein 38.

Váttan um, at Pólland er av teirri áskoðan, at rættindi hjá einum barni, sum tey eru lýst í sáttmálanum, serstakliga grein 12 til 16, skulu úttinnast við

virðing fyri foreldramyndugleikanum í samsvari við pólskar siðir og siðvenju í tann mun, tað viðvíkur barnsins plássi í og uttan fyri húskið.

Harumframt er løgd fram váttan viðvíkjandi grein 24, (f), soleiðis at barnaavmarking og harumframt frálæra og stuðul í tí sambandi skal vera í samsvari við meginreglur siðalagsins.

Spania: Váttan um, at Spania skilur grein 21, (d), soleiðis, at hon ongantíð má tulkast á ein slíkan hátt, at hon loyvur øðrum figgjartilgum fyrimumum enn teimum, sum avgjørt eru neyðugir fyri at rinda útreiðslur viðvíkjandi ættleiðing av børnum úr øðrum londum.

Harumframt er løgd fram váttan um, at Spania er av teirri áskoðan, at aldursmarkið í grein 38, stk. 2 og 3, er ónøktandi, við tað at 15 ára gomul børn sambært sáttmálanum kunnu verða kallað inn og mugu luttaka í vápnaðum stríði.

Kekkoslovakia: Váttan, ið sigur, at landið ikki metir óafturtakandi, navnleysar ættleiðingar sum verandi í stríð við sáttmálan.

Uruguei: Fyrivarni um, at lágmarksaldurin fyri at taka lut í vápnaðum stríði (grein 38, stk. 2 og 3) er ov lágur. Uruguei vil ikki kalla inn nakran persón, ið er yngri enn 18 ár, til hertænastrá ella lata hann taka lut í vápnaðum stríði.

Vatikanríkið: Fyrivarni viðvíkjandi grein 24, stk. 2, (f), soleiðis at „frálæru og stuðul í sambandi við barnaavmarking“ í umrøddu grein einans skal skiljast sum

tey barnaavmarkingarráð, sum verða fatað at vera siðalagsliga nøktandi, t.e. teir natúrligu hættirnir í sambandi við barnaavmarking.

Fyrivarni um, at Vatikanríkið tulkar sáttmálans greinir á ein slíkan hátt, at hann verjir fremstu og ómissandi rættindi foreldranna, serstakliga í tann mun tað viðvíkur hesum rættindum: útbúgving (grein 13 og 28), átrúnaði (grein 14), felagsfrælsi (grein 15) og persónligum viðurskiftum (grein 16).

Fyrivarni um, at sáttmálin skal nýtast í verki í samsvari við serligu eyðkenni Vatikanríkisins og við tess lutleysu lógir (art. 1, Law of 7 June 1929, n. 11), og tá ið hugsað verður um, hvussu lítið ríkið er, vera í samsvari við lóggávu Vatikanríkisins viðvíkjandi ríkisborgararétti, atgongd og upphaldi.

Venesuela: Váttan um, at grein 21, (b), skal skiljast at snúgva seg um al-tjóða ættleiðingar og ikki eisini um tað at seta børn í fosturheim uttanlands. Grein 21 skal ei heldur tulkast soleiðis, at hon skerjir landsins skyldu til at tryggja barninum nøktandi vernd.

Váttan viðvíkjandi grein 21, (d), sambært tí, at ásetingin skal skiljast soleiðis, at hvørki ættleiðing ella tað at seta børn til fosturs má hava við sær fíggjarligar fyrimunir fyri nakran av teimum, sum eru partar av málinum.

Harumframt er váttan lögð fram um, at grein 30 skal skiljast soleiðis, at hon er fevnd av skyldunum sambært grein 2.

Danmørk hevur við staðfestingina latið váttan um ikki at vera bundið av grein 40, stk. 2, (b), (v).

²⁾ Danmørk hevur tikið fyribils umveldisfyrivarni í tann mun, tað viðvíkur Føroyum og Grønlandi.

Sáttmálin kom sambært grein 49, stk. 1, í gildi tann 2. september 1990. Viðvíkjandi Danmørk kom hann sambært grein 49, stk. 2, í gildi tann 18. august 1991.

Uttanríkisráðið, tann 16. januar 1992

Uffe Ellemann-Jensen

Endanotur

¹⁾ Teksturin er fingin frá Retsinformation og er lýstur í Kunngerðablaði B 1994 á síðu 146, har teksturin eisini er á enskum og fronskum máli.

²⁾ Bekendtgørelse nr. 90 frá 7. oktober 1993 er soljóðandi: „I tilslutning til Udenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 6 af 16. januar 1992, Lovtidende C, meddeles det, at Danmark med virkning fra den 11. maj 1993 har trukket det foreløbige territoriale forbehold tilbage, som blev taget for så vidt angår Færøerne og Grønland i forbindelse med Danmarks ratifikation af FN-konventionen af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder.“

